Cüneyt Canver'le "Erteleme Önerisi" üzerine konuşma

Genel Siyasi Af Halkın İsteğidir

EKİM'85 / 8

150 TL (KDV dahil)

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

LAİK VE DEMOKRAT OLMAK

DOSTLUK VE DAYANIŞMA GEREĞİ

"BU İŞ YERİNDE GREV VARDIR"

Birleşik Alman'da Şalterler İndi

GÜN

Sahibi:**Sami Alptekin**
Yazı İşleri Sorumlusu:
İdris Lütfü Melek
İdari İşler Sorumlusu:
Mustafa Karakuş
Yönetim adresi: 856. Sokak Nurhan No: 3/502. A Konak İzmir
İstanbul Temsilcisi.
Taner Renda
Molla Fenari Sk. Nadir Han K:5 Cağaloğlu-İstanbul
Ankara Temsilcisi
Cemil Turan
Dizgi: Beyhan Ajans
Baskı: Numune Basımevi, Cağaloğlu
Dağıtım: Etkin (İstanbul, Ankara, İzmir)
Gaz. Mec. Ben. Sat.Koop. .(Ege Bölgesi)
İstanbul, Ankara, İzmir dışı abone: Yıllık
1000 lira/Yurt dışı 25 DM /Yurt dışı tek sayı 2.5 DM
İlan: İç sayfalar, tam sayfa 40.000 lira.

Sevgilerle, Çiçeklerle Uğurlandık...

Evet, büyük sanatçımız, arkadaşımız Ruhi Su'yu 22 Eylül 1985 günü sevgilerimizle, çiçeklerimizle uğurladık. Artık O'nun arkadaşlığı yalnızca türküleriyle ve anılarıyla sürecek. Spor salonlarını doldurduğumuz zaman O'nun sesi olmayacak, ama O olacak. Hem de, hastalığına karşın yıllarca O'na pasaport vermeyenlerin inadına, O'nun uğurlanış törenine bile tahammül edemeyenlerin inadına, yıllarca zindanlarda tutanların, ardından binbir oyun çevirenlerin inadına. Evet Ruhi Su yaşıyor ve Türkiye'mizle birlikte yaşayacak, Türkiye'nin aydınlık yarınlarında yine türküleri söylenecek, marşları yine alanları çınlatacak ve Ruhi Su bizimle olacak.

TAN ORAL

Tutarlı Olmak, Somut Olmak

Doğru Yol Başkanı Sayın Cindoruk, kıldan ince bir demokrasi savunuculuğunu yapıyor. "Susan Türkiye, konuşan Türkiye" benzeri oldukça başarılı sloganlar ile genel planda demokrasiye sahip çıkıyor. Ancak bu başarı genelliği somutlamaya gelince birden kaybolarak çelişkili bir kurnazlığa ve tek bir hedef için mücadeleye dönüşüyor: Eski siyasilerin haklarının geri verilmesi. Bir başka deyişle DYP ve sayın Cindoruk, eski siyasilerin haklarını aldıkları andan itibaren demokrasi sözcüğünü kullanacakları bile şüpheli iken tutarlı demokrasi savaşçısı gibi görülmek istiyorlar.

Sayın Cindoruk'un baş sorun olarak gördüğü militarizmden kurtulma ve ihtilallere karşı olma konusunda somut olarak hangi öneriyi geliştirdiğini anlamak olanaklı olmadı. Sayın Cindoruk militarizme karşı olanların başarı kazanma durumunda hangi önlemleri alarak demokrasinin yeni kesintilere uğramasını önleyebileceklerini açıklamamaktadır. Kesintilerin ana gerekçesini oluşturan terör, dünyada ve ülkemizde yaşanan deneyler göstermektedir ki, her zaman olacaktır. Terörü siyasi mücadelenin bir biçimi olarak görenler ile yine terörü tırmandırmaktan yarar umanlar varolmaya devam edeceğine göre süreklilik gösterecek olan terör, demokrasi sınırları içinde ve demokratik haklardan kısıntıya gidilmeden nasıl önlenecektir? Bu yeni dönemde mutlaka cevaplandırılması gereken bir sorudur.

Sayın Cindoruk ve partisi terörü esas olarak sol terör olarak görmektedir. Ve terörle -yani sol terörle- demokrasi sınırları içinde mücadeleyi de seçimle gelmiş iktidarların denetimleri altındaki güvenlik güçlerini ve kurumlarını kullanarak sürdürecekleri bir mücadele olarak görmektedir. Bu yaklaşım çok sığdır ve hiçbir zaman DYP'nin üzerinde önemle durduğu demokrasinin kesintilere uğramaması sonucunu da doğurmayacaktır.

Demokratik ve sol eğilimler sorunu tanımlama konusunda anlaşamayacak olsalar bile öncelikle bir konu üzerinde birleşebilirler. Binlerce insan yargılanmış ve yine binlerce cinayet davası görülmüş, ancak, 1 Mayıs 1977 katliamı, Kahramanmaraş katliamı, Malatya ve Çorum olayları ve benzer diğer olaylar, Ecevit suikasti, İpekçi cinayeti gibi terörü yaygınlaştıran ve tırmandıran dönüm noktalarının hep üstü örtülü kalmıştır. Bu dosyaların önemli bölümünün tozları dahi silkelenmemiştir. Üzerinde anlaşılabilecek olan konu bunların üzerlerinin örtülmesine izin verilmemesi ve sonuçlandırılmasıdır. Çünkü bu davaların sonuçlandırılması terörün kaynakları ve hedefleri konusunda önemli ipuçları verecektir.

Nokta Dergisi demokrat bir yaygın organı olmanın başarılı bir örneğini daha vererek beş yıl önce kapatılan Ecevit suikasti dava dosyasını yeniden kamuoyunun tartışmasına sundu. Dava dosyasındaki delillerin yeterince incelenmediği, bir başbakana yapılan saldırının alelacele ihmal gibi gösterildiği, bu dava nedeniyle devlet kurumlarının ve bu kurumların sorumlularının karşı karşıya geldikleri ve birbirlerini suçladıklarını görmekteyiz.

Sayın Bülent Ecevit'in deyimiyle karanlık davaların aydınlatılması bugüne kadar ortaya çıkmamış olan bazı perde arkası gerçeklerin aydınlanmasına katkıda bulunacaktır.

Hal böyleyken terörün tek boyutlu bir sorun olarak görülmesi demokrasinin sürekliliğini sağlamaya çalıştıklarını söyleyenlere sağlıklı bir bakış açısı veremez.

Militarizme ve demokrasiyi kesintiye uğratma girişimlerine karşı mücadelenin ve terör sorununun demokrasi için bir tehlike olmaktan çıkarılmasının en önemli unsuru devletin bütün kurumlarının ve bu kurumlarının eylemlerinin parlamentonun denetimine bağlanmasıdır.

Burada söz konusu olan, eski ve yeni anayasada da bulunan, devlet kurumlarının en üst yürütme organı olarak hükümetin yönetimine ve denetimine bağlı olmaları değildir. Doğrudan doğruya parlamentonun denetimine açık olmasıdır.

Terörle savaş, kitlelerin siyasal yaşama katılımı ve çıkarlarını savunma araçlarına sahip olması, farklı görüşlerin özgürce dile getirilmesi ve örgütlenebilmesi gibi sorunlarda tutarlı bir programa sahip olmakla demokrasi savunulabilir.

Sayın Cindoruk bir demecinde şöyle söylüyor:

"Demokrasinin yerleşmesi için verilecek eski siyasilere af ve yasakların kalkması mücadelesine solun pek katkısı olacağını sanmıyorum. Çünkü mücadeleden uzaklaştılar. Meclisteki sol parti muvazaadır. Ben soldan bizim demokrasi mücadelemize destek olmasını istiyorum. Demokrasiyi şu anda yalnız bizim parti savunuyor."

Demokrasiye bu derecede bir iddia ile sahip çıkmak güzel birşey. Ancak bu iddia ile birlikte buna denk düşen bir tutarlı-çizginin sahibi de olmak gerekir.

DYP genel siyasi affa karşıdır. DYP değişik düşüncelerin savunulmasına ve örgütlenmesine kısıtlamalar getirilebileceği görüşündedir. 141-142 yanlısıdır. Anayasada var olan demokratik hakları kısıtlayan kurum ve kuralları benimsemektedir.

Böyle bir tablo içinde "demokrasiyi şu anda yalnız bizim parti savunuyor" görüşünün ayakları havada kalmaktadır. İnandırıcı olamamaktadır. Bu çelişkili ve inandırıcılıktan uzak durum DYP'yi ve Genel Başkanı Cindoruk'u sağda mücadele ettiği kesimler karşısında da açmaza düşürmektedir. MDP Genel Başkanı Söylemezoğlu, DYP'nin kendisine karşı yönelttiği eleştirileri, "DYP'nin 12 Eylül'e karşılığı geçici maddeler ile sınırlıdır" diyerek yanıtlamaktadır. Tercüman Gazetesi, Rauf Tamer, Çağlayangil'in Ecevit'i Evren'e şikayetini içeren tutanakların yayınlanması üzerine "bize de mi demokratlık, ekselans" diye sormaktadır. İnandırıcı olmak tutarlı olmakla olanaklıdır. Tutarlılık ise sorunlara faydacı yaklaşmamayı gerektirir. ●

HP-SODEP Ortak Af Komisyonu Sözcüsü Cüneyt Canver:

"Kısır Tartışmalarla Zaman Yitirmeksizin..."

HP ve SODEP ortak af komisyonu çalışmalarının ilk ürünü olarak "erteleme" diye adlandırılan bir öneriyi hazırladı. Sözcüsü olduğunuz komisyonun bu önerisini açıklar mısınız?

Af konusu uzun süredir tartışılıyor. Bir yanda yaygın bir istek, diğer yanda da karşı duruş tartışmanın ana çerçevesini meydana getiriyor. Ortak komisyonumuz bu durumu saptayarak pratik bir çözüm araştırmasına girişmişti. Sonuçta "erteleme" diye nitelediğimiz yolu, bir ön çözüm olarak önermeye karar verdik.

Biliyorsunuz, 87. maddeyle, 14. maddeye giren ve malum, "devlet aleyhine işlenen suçlar" denilen mahkumiyetlerin affı fiilen yasaklanmış durumda. Bu konuda bir kanun çalışmasıyla sorunu çözmeye meclis yetkisiz.

Gene biliyoruz, Askeri Yargıtay verdiği pekçok kararla 141/2 ve 163. maddelerdeki davaları ve mahkumiyetleri düşünce suçu olarak niteliyor. Bunu açıkça kararlarına geçiyor.

Düşünce suçu, fiiliyata dönüşmemiş olma noktasında beliriyor. O halde, 87. madde de fiiliyatı yasakladığına göre, diyoruz ki, 14. maddeyi Türk Ceza Kanunu'na karşı olarak algılamak gerekiyor. Basit bir mantık işletildiğinde bile, buna 146/1, 313. maddelerin girebileceği sonucu çıkıyor.

Ancak komisyonumuz, acil bir sorun olan af konusunu, anayasa değişikliği tartışmalarına sokmaksızın, bir ön önlemle aşmanın bugün için daha anlamlı olacağını düşündü ve hukuk sistemimizde yeri olan bir işleyişi önerdi. İşte erteleme diye formüle ettiğimiz öneri budur.

Diyoruz ki, TCK'nın 141, 142, 163, 168/1. maddelerine giren suçları işleyerek mahkum olanların cezaları, beş yıl için ertelensin. Bunu açarsak, beş yıl içinde yine aynı suçtan mahkum olursa, ertelenmiş olan mahkumiyeti geri dönecek. Yok eğer beş yıl içinde aynı maddeden bir mahkumiyet almazsa cezası kaldırılmış olacak.

Burada şunu da açmak istiyorum. Bu öneriyi "af" kelimesiyle nitelemek doğru değil. Çünkü, hukuk sistemimiz, "iyi huylu ve aynı suçu tekrarlamayacağına kanaat getirilen" mahkumların cezalarının ertelenmesini benimsiyor. Biz de diyoruz ki, 12 Eylül öncesi gibi çok özgün koşullarda, TCK'nın bu maddelerinde yazılı suçlardan mahkum olmuş ve çoğunluğu gençlerimizin oluşturduğu insanlarımıza bir kez için bu sistemi işletelim. Çünkü özgün koşulların özgün sonuçları vardır. Bu sonuçları binlerce gence yükleyerek işin içinden sıyrılmak mümkün değildir. Ve aynı özgün koşulların bu beş yıl içinde olmayacağını varsayarsak, ki saymak zorundayız, yoksa söylenenlerle çelişkiye düşülür, cezaları ertelemek, hukuk sistemimizin bir gereği olarak önümüze çıkmaktadır.

Tekrarlayalım, öneri bir af önerisi değil, suç ve ceza kalkmıyor, yalnızca erteleniyor.

Öneri yasalaştı, o sırada süren davalar için bir açılım var mı, ne yapılacaktır?

Öneride diyoruz ki, bu durumdaki davalar hızlı biçimde sonuçlandırılır ve ertelemeden yararlandırılır.

Akla şu sorun geliyor: Hızlandırılmış bir yargılamada, üstelik de sonucunda erteleme gibi bir rahatlık varken, verilecek cezalar artabilir mi? Yani mahkemeler daha rahat biçimde ceza vermeye başlarlar mı? Yani süren davalar için bu erteleme önerisi peşin bir cezayı beraberinde getirir mi?

Biz adaletin işleyişine karışamayız ki, TBMM de çıkaracağı bir kanunla böylesi bir olası gelişmeyi engelleyemez ki, yasal olarak bu tür bir önlem mümkün değildir. Ancak biz önerimizde infaz takdirini "takdire" bırakmayıp, bir ölçüde önlem almaya çalıştık.

Öneriniz açıklandığından beri şöyle bir sonuç hakim oldu: Düşünülüyor ki, bu öneri daha çok, ülkenin gelecek günlerinde karabasan gibi duran idamlar için bir çözüm bulmak için hazırlanmıştır. Yani asıl amacı, bekleyen ve verilmesi düşünülen 500 kadar idamın önüne geçmektir. Ne dersiniz?

Öncelikle yoruma katılmadığımı belirteyim. Önerimiz yarayı, kısır tartışmalarla zaman yitirmeden sarmayı amaçlıyor. Ama haklısınız idam konusunda da hassas davrandık.

Düşünün ki, 500 idam konusu, önümüzde duran iki yıl TBMM'nin gündemine gelip gelip gidecek. Dedik

GÜN, 4. sayısında ve geçen sayısında ülkenin önünde duran acil bir sorunu, "af" sorununu işledi. Gereklilik ve yasallık temelleriyle konuyu tartıştı. Politik bir sorun olarak önerisini getirdi. Halkın isteğiyle de çakışan bu öneri, sınırsız bir genel aftı.

Geçtiğimiz ay, SODEP-HP ortak af komisyonu da, konuya ilişkin çalışmasını tamamladığını ve partilerin genel başkanlıklarına verdiğini duyurdu. Öneri "erteleme"ydi. Yandaki sütunlarda, komisyonun sözcüsü Adana Milletvekili Cüneyt Canver'le yapılan söyleşide, önerinin amacı ve sonuçları anlatılıyor.

Canver'in de ısrarla belirttiği gibi, öneri bir af değil. "Erteleme."

Böylesi bir öneriye neden olan kayguları da Canver dile getiriyor: Zaman yitirmeden, yaraya bir çözüm bulmak.

Öneri, hazırlandığı biçimiyle yasalaşırsa, pekçok siyasi tutuklunun, binlerce gencin kötü hapishane koşullarından kurtulacakları, toplumumuzun açık yara gibi kanayan bir sorununun "şimdilik" kapanacağı açık. Ancak önerinin konuşmasında da yer aldığı gibi, süren davalarda ceza verilmesini teşvik edici yanı olduğu da tartışma götürmez bir gerçeklik. Ayrıca, "erteleme"den yararlanan siyasi mahkumların beş yıl için başlarında demoklesin kılıcıyla hareketsiz kalacakları da bir diğer gerçek.

Oysa toplumumuzun isteği açık ve nettir: Sınırsız ve sonuçları itibariyle de külfet getirmeyen bir genel af.

Ancak bu isteğin önünde pekçok engel olduğu da geçtiğimiz günlerin yinelediği bir gerçektir. Özal ve hükümetinin olaya tümüyle karşı olduğu, sorunu yalnızca oy kaygularıyla ara sıra gündeme getirmeyi amaçladığı ortadadır. Cumhurbaşkanının eğilimleri de, 1 Eylül konuşmasıyla birlikte net biçimde dile gelmiştir. Bu koşullar gözetildiğinde SODEP-HP ortak af komisyonunun önerisinin dikkatli ve özenli biçimde değerlendirilmesi gerekliliği çıkmaktadır.

Son olarak söylenebilecek birşey daha vardır: Canver'in son cümlesini yinelersek, halkın etkin desteği ve çabaları olmazsa af konusu, Özal'ın istediği yatakta akıp gitmeye devam edecektir.

ki, "bu öneriden yararlanmayan idam cezaları bir kez için infaz edilmez," yani müebbede çevrilir. Böylelikle, 146/1, 149 ve 125. maddelerden idam cezası yiyenlerin idamları infaz edilemeyecek. Ancak yine bu da "erteleme" kapsamındadır. Yani, idam cezasının kaldırılması anlamına gelmemektedir. Yani kısır ve uzun zaman alacak tartışmalara bu öneriyi görüşürken yer verilmeyecektir. Yasada olan idam cezasının caydırıcılığı yine durmaktadır.

Kapsam dışında tutulan suçları sayar mısınız?

Devlet aleyhine işlenmiş suçların cezalarını erteliyoruz. İhaleye fesat karıştıranlar, orman suçları, halk sağlığıyla oynayanlar, 250 binin üstündeki rüşvet vs., zora dayalı ırza geçme suçları kapsam dışında tutuluyor.

Önerinizin seyir defterini de anlatır mısınız?

Öneri genel başkanlıklara verildi. HP ve SODEP yönetimleri görüşecek, son şekli verilecek, gruba gelecek ve ardından meclis takvimi başlayacak.

Önerinin tartışılması sırasında neler olabileceğini düşünüyorsunuz?

Bize denilecek ki, 12 Eylül öncesine dönmek mi istiyorsunuz, terör suçlularını affediyorsunuz... Biz de düşüncemizi açacağız. Anlatacağız. Ve diyeceğiz ki, bütün yetkiler sınırsızca elinizdeyken, 1 Mayıs 1977'yi, Marmara Gemisinin batırılışını, Kültür Sarayı'nın yakılışını, toplu kıyımları araştırdınız mı? Nerede bunların ve benzerlerinin dosyaları, nerede açılmış davalar, nerede suçluları? Kalkmışsınız bu ve benzeri olaylarda aranması gereken suçu, özgün koşulların sonuçlarının mahkum ettiği gençlerde arıyorsunuz. Biz buna karşıyız diyeceğiz. İsteğimiz baştan beri söylüyorum, kısır tartışmalara neden olmaksızın bir ara çözümle yarayı sarmak. Ama olmazsa, engel çıkarsa ne olacaktır: Tartışılacaktır. Enine boyuna ve arkasıyla önüyle. Bu da birşeydir.

Son bir soru: Bu çalışmalarınız halktan tepki alıyor mu?

Hem de nasıl. Şu anda binlerce mektubu ortaya çıkarabilirim. Pek çok işkence dosyasını açabilirim. Gerek mektupla, gerek yüzyüze sürekli aynı istek geliyor: genel af, işkencelere son. Şunu söyleyeyim, bu etkin destek ve öneriler olmasa, çabalarımız bu kadar ses getiremezdi. ●

İKTİDARI BEKLEYEN GELECEK

Turgut Özal başkanlığındaki ANAP iktidarı 21. ayını tamamlamış bulunuyor. Daha altıncı ya da yedinci aylarında başlayan "iktidara ömür biçme" ile ilgili görüşler özellikle HP-SODEP birleşmesinin somutlaşması aşamasında ve yaklaşmakta olan ara seçimlerin de dürtüsüyle yeniden kıyıdan-köşeden konuşulmaya başlandı.

Kapıkule gümrük yolsuzluğu ile başlayan Vural Arıkan'ın bayrak açışı, sonra "susarak" köşeye çekilmesi ve parti ile ilişiğinin kesilmesi, ardından kardeşi Türkan Arıkan'ın Özal'ı "parti içi demokrasiyi yokeden kişi" olarak ilan etmesi üzerine partiden geçici ihracı, sonra da partisini terketmesi. Bir süre sessizlik ve ardından Turgut Özal'ın "yavrusunu yiyen kedi" örneği, bakanı İsmail Özdağlar'ın idam fermanını ilan edişi.

Türkân Arıkan olayı kişisel nitelikli olsa da, diğer iki olayın gerekçeleri, İşkence, rüşvet, yolsuzluk gibi ciddi iddialara dayandırıldı.

Gökova'ya kurulacak termik santral konusunda hükümete yönelik eleştiri-suçlama kampanyasının ardından Milli Eğitim Gençlik ve Spor eski Bakanı Vehbi Dinçerler'in davranışları hükümeti zor duruma sokan gelişmeler olarak ortaya çıktı.

Bu tür olaylar sıcaklığını artırdığında hükümete biçilenömür de, geniş çevrelerce nesnel beklenti olarak olmasa da "özlem" ağırlığı olarak yer yer ortaya çıkıyor.

Dikkati çeken bir nokta, bugüne dek, hükümeti zora sokan bu tür olaylarda kurulu siyasi partilerin, özellikle de parlamentoda temsil edilen partilerin ciddi katkılarının olmayışı.

O zaman akla gelen bir soru şu: Hükümeti 3-5 ayda bir sarsıp geçen bu olayları kim, hangi güçler gündeme getirmekte, bu işin senaristi kim ya da kimler? Neden gün geliyor kedi yavrularını yemek gereksinimi duyuyor?

UM Denizcilik A.Ş.'ye ait 7 tankerin alınmasına, devlet kuruluşu olan DİTAŞ'a kiralanmasına, milyarlarca dolar kazanması için geniş olanaklar sağlayan iktidar ve bu iktidarın başı Turgut Özal nasıl oluyor da kısa bir süre sonra kalkıp Anayasa Mahkemesi'nde İsmail Özdağlar aleyhine tanıklık yaparken şunları söyleyebiliyor:

"İsmail Özdağlar'a Uğur Mengenecioğlu'nu tanıyor musun? diye sordum. Bana pek fazla tanıdığını söylemedi. Kendisine dikkat etmesini söyledim. Bunlar pek hırlı adamlar değildir dedim. Başımıza veya başına birşey getirebilir, dikkatli olman lazım dedim, ikaz ettim."

Parti içinde etkin olmak isteyen siyasal akımlar ya da holdingler savaşı bir neden olsa da, asıl sorun sanırız ki holdingleri de içine alan bir başka olguda yatıyor.

Geniş yığınların, milyonların geçim sıkıntısının düşürülemeyen enflasyon nedeniyle "açlık" sınırını zorlaması. Her türlü ürünün bol üretildiği ancak insanları açlık ve yoksulluk savaşımı veren bir ülke. Varlık içinde yokluk. Paylaşımda büyük oransızlık. Toplu sözleşme hakkı fiilen yokedilen, grev hakkı elinden alınan işçi hareketi.

Bütün bunlar sosyal ve siyasal patlamalara yol açar da, "istenmeyen sonuçlara" neden olursa?

Sözü edilen yığınların hoşnutsuzluğu, tepkileri kuşkusuz ki salt kişi olarak Turgut Özal'a değil, "sağ düşünceye", uygulanan "ekonomik politikaya" yani yönetimde, iktidarda bulunan "sağ ideolojiye" yönelik olacaktır. Egemen güçler bakımından tehlike buradan büyüme eğilimi göstermektedir. Bu nedenle de geniş yığınları kavrayacak olası sosyal huzursuzluklardan yara alacak olan Turgut Özal'dan çok, "sağ ideoloji" olabilecektir. O zaman bunu önlemenin yolu, bir başka sağ hareketi canlandırarak, destekleyerek "farklı" bir şeymiş gibi umut olarak yedekte tutmak olacaktır. Böylece de çalışanlar, emekçiler, geniş yığınlar gözünde iflas eden sağ ekonomik politikanın (24 Ocak kararlarının), yarattığı tahribatın faturasını gerekirse kişi olarak Turgut Özal'a ya da partisinin "beceriksiz" yöneticilerine yıkmak, ama ne yapıp edip "sağ düşünceyi" aklamak ciddi bir gereklilik ve zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle, toplumdaki iç dinamikleri, yığınların hoşnutsuzluğunun yaratacağı tepkileri ve gelişmeleri, sosyal demokrat hareketin SHP adıyla güçlenmesinin yaratacağı muhalefet hareketinin büyük önemini yadsımamakla birlikte, bugünkü iktidara asıl darbenin "sağ düşünceyi" iktidardaki "ideolojiyi" kurtarmak zorunda olan ve ekonomiyi elinde bulunduran güç'ler tarafından vurulacağını söylemek güçlü bir olasılık olarak ortaya çıkıyor.

● gürbüz baran

Laik ve Demokrat Olmak

Murat A. GÜNER

Demokratik ve sol güçler toplumsal, siyasal, ulusal ve dinsel baskıların her türüne son verilmesinden yanadırlar. Demokrasi ile laikliğin savunulması inananların üzerindeki baskı ve yasakların kaldırılmasını da içerir.

Nakşibendi tarikatı ile ilgisi olup olmadığına gösterdiği tepki bardağı taşıran son damla oldu ve V. Dinçerler Milli Eğitim Bakanlığı'ndan uzaklaştırıldı.

TC Hükümetinin bir bakanı olarak Dinçerler, kendine özgü bir üslup sahibi. Hakkındaki tartışmaların bir kısmı da bu özelliği etrafında gelişti. Öyle ki, Dinçerler'in Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılması dolayısıyla yaptığı yorumda Cumhuriyet Gazetesi "eskisinden daha nitelikli ve daha seviyeli politikacı yaratmak iddiasını üstlenen ve bu amaçla siyasal yasaklar koyan "12 Eylülcüler"in olaydan çıkaracakları yararlı dersler" olduğuna dikkati çekti. Ne ki, Dinçerler yine Türkiye Cumhuriyeti'nin bir bakanıdır; bakanlığının yalnızca ismi değişmiştir ve sahip olduğu diğer özellikleri ile birlikte Türkiye Çimento Fabrikaları A.Ş, Türkiye Gübre Fabrikaları A.Ş., PETKİM gibi KİT'lerin yönetimini yürütecektir.

Gerçekte "nitelik ve seviye" sorunu yalnızca V. Dinçerler'le sınırlı bir olay değil. Örneğin dış politika yazarı M. Ali Birand bir yazısında sorunun kendi ilgi alanındaki yansımalarını anlatırken şunları söylüyor: "Dışarıya yolladığımız parlamenterlerimizin önemli bir bölümü etraflarında neler konuşulduğunun dahi farkına varamamaktadırlar... Avrupa Parlamentosu'nda en son ilkbaharda yapılan "Türk Dostları" toplantısındaki konuşmaları bir duyabilseydiniz, Türkiye'yi desteklemek üzere toplantıya gelen Batılı parlamenterlerin sorularına verilen yanıtları bir duysaydınız, ya utancınızdan yerin dibine girer veya "Biz buna layık değiliz" diyerek sinirinizden kıpkırmızı olurdunuz. En komiği de, hele Anavatan Partililerin "Aman kardeşim Türkiye'de herşey var" dedikten sonra, ceplerinden çıkardıkları yüzer dolarlık destelerle çılgın bir alışveriş isterisine girmeleri"

"Üslup ve seviye" sorununu bir yana koyarsak Dinçerler olayı, kamuoyunda tartışması son zamanlarda ön plana çıkan laiklik konusu etrafında gelişti. Ancak öncelikle bir başka noktanın altını çizmek yararlı olacaktır.

V. Dinçerler'in bakanlığının isminin değiştirilmesinin bir sonucu da Devlet Bakanı C. Büyükbaş'ın hükümetten istifa ettirilmesi idi. Böylece ANAP hükümeti 19 ay içinde dört bakanını değiştirmiş oluyor. Anımsanacağı üzere önce, tarafların birbirlerini "egemen güçler" ve "karanlık güçler" edebiyatı ile suçladığı Kapıkule gümrük kaçakçılığı olayı dolayısıyla İçişleri Bakanı'nın istifası alındı ve Maliye Bakanı görevinden azledildi. Bunu rüşvet aldığı iddiası ile halen Yüce Divan'da yargılanması devam eden Devlet Bakanı İ. Özdağlar'ın hükümet dışına çıkarılması izledi. Ve son olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı iken TKİ ile ilgili yolsuzluk iddialarının muhatabı olan C. Büyükbaş başbakanın isteği üzerine hükümetten ayrılmış bulunuyor. Basına yansıyan haberlere bakılırsa istifa isteği masaya TKİ yolsuzluğu ile birlikte getirilmiş.

RÜŞVET VE YOLSUZLUK YİNE GÜNDEMDE

Bu zaafların kişisel yanları olduğu elbette ileri sürülebilir. Ama hangi taşın altını kaldırırsanız altından rüşvet ve yolsuzluğun çıkmasını nasıl açıklamalı? Bu yaygınlık sorunun kişisel yanlarından öteye boyutları olduğunun göstergesi değil mi?

Rüşvet ve yolsuzluğun neredeyse insanları kanıksatacak denli yaygınlaşması birinci olarak, sorunun toplumsal boyutlarının varlığının kanıtı sayılmalıdır. Karşı karşıya olunan, "aldım-sattım"cı ve "köşeyi dönmeci" değer yargılarıyla ülke ekonomisini ve sanayileşme-kalkınma potansiyelini tahrip etmeye yönelen, liberalizm yaftası altında bir avuç tekelcinin çıkarını ekonominintemel amacı sayan, ülke yönetiminin kumanda manivelalarını ekonomik, mali, askeri uluslararası otomatiklere bağlayan bir politikanın yan ürünlerinden başkası değildir. Halkın emeği ve hakları üzerinde haksız sahip çıkmaya dayanan toplumsal yolsuzluğun yan ürünleridir.

İkincisi, konunun demokrasi sorununa ilişkin bir diğer boyutu da ortada. Çünkü gerek kişisel düzeyde rüşvet ve yolsuzluğun bu kadar yaygınlaşması gerekse toplumsal düzeyde holdinglerin zenginliklere haksız sahip çıkma olgusu, halkın örgütlü ve etkin olarak katılımına kapalı tutulan, parlamentosu özel koşulların ve etkilerin altında olan, dolayısıyla hak arama ve denetim yollarının tıkalı olduğu bir siyasal rejim altında varolabiliyor.

Kısacası, 19 ay içinde dört bakan değişikliği ve bunların rüşvet, yolsuzluk ve kaçakçılık olay ve iddiaları ile birlikte gündeme girmesi sanıyoruz ki, ilk defa ANAP hükümetine nasip olmaktadır. Türkiye

Cumhuriyeti bugün böylesine ciddi zaaflarla yüklü bir hükümet ile karşı karşıyadır.

ATATÜRKÇÜ HÜKÜMETİN LAİKLİĞİ

Yukarıda Dinçerler Olayı'nın laiklik tartışması etrafında geliştiğini söylemiştik. Gerçekten de gerek Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki uygulamalar gerekse TRT'nin yayınlarına eksen yaptığı çizgi ANAP iktidarına yaygın tepkiler yöneltilmesine neden oldu. Şimdi laikliğin tanımından İslamiyetin laiklikle bağdaşıp bağdaşmadığına, laikliğin Turan kökenli bir kavram olduğu iddiasından Osmanlı İmparatorluğu'nun teokratik bir devlet olup olmadığına uzanan bir tartışma, daha doğrusu bir çatışma yürüyor.

Halkın dinsel inançlarının ve görüşlerinin egemen güçlerin politik çıkarları için kullanılması bir gelenektir. Örneğin 1919'larda özellikle Konya ve Düzce yörelerinde dinsel sloganlarla başlatılan ayaklanmalara yarı-sömürge ve feodal Osmanlı İmparatorluğu düzenini savunmak ve ulusal kurtuluş hareketini önlemek için girişildiği bu girişimlerin ardında doğrudan padişahlığın ve İngiliz emperyalizminin olduğu biliniyor. Keza 1946'dan sonra geçilen "çok partili" sistem boyunca dinsel duyguların sömürülmesi oy desteği sağlamanın temel motiflerinden biri olagelmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında çağdaşlaşma yolunda gerçekleştirilen dönüşümler, bu arada laiklikilkesinin benimsenmesi ve buna bağlı uygulamalar; bunların özellikle kırsal altyapının modernleştirilmesi temeline dayandırılmamış olması; dolayısıyla Osmanlı döneminden devralınan dinsel oluşumların, mezhep ve tarikatların ağalık, şeyhlik kurumunun örgütlü yapıları içinde varlıklarını sürdürmesi; bunların neden olduğu birbirine sıkıca kapalı kültür ikileşmesi olgusu; bu olgunun toplumsal ayrım ve tepkilerin üstünü örtecek kadar etkin olması gibi faktörler egemen güçlerin partilerine yönlendirmeye-saptırmaya hazır oy potansiyelleri sağlamıştır. Öte yandan bu potansiyelin 1960'larda anti-emperyalist demokratik harekete karşı vurucu güç olarak kullanmaya başladığına, bu anda ABD-Suudi ortaklığı Aramco destekli dış yönlendirmelerin de doğrudan devreye sokulmasına tanık olundu.

1960'lı ve 1970'li yılların bir özelliği de, burjuvazi içindeki ayrışmaların belirginleşmesi ve bu ayrışmanın partiler düzeyine de yansımasıdır. Bu durum ayrıca; din ve politika arasındaki ilişkilerde yeni gelişmelere de neden olmuştur. Halkın dinsel inançlarını ve görüşlerini kullanarak oy desteği sağlamak politikası 1960'lı ve 1970'li yıllarda yine ana politika olarak devam etmiştir. Buna karşılık bu dönem iki yeni olguyu da içeriyor. Bunlardan birisi Türkçülük-Turancılık'tan "Türk-İslam Sentezi" kavramına yönelerek temellendirilen ideoloji etrafında para-militer yapılar da içeren politik kadrolaşma hareketinin ileri sürülmesidir. Bir diğeri ise, dinsel görüşlerin kendilerini politik düzeyde doğrudan ifade etme olanağına kavuşmasıdır. Bu çizgi ayrıca Türk-İslam Sentezcileri'ne yakın unsurlardan arındığı ve anti-amerikan ve demokrasi yanlısı eğilimlerin uç verdiği bir evrim de yaşamıştır.

DİN SÖMÜRÜSÜ EŞİTTİR OY

Günümüze gelince: Bunalımın yolaçtığı bir yıkım süreci yaşıyoruz. Ahlaki çöküntü ve dinsel sığınma bu süreçte birlikte yol alıyor. Tekeller, halkın dinsel inançlarını sömürerek kitle ve oy desteği sağlamak için bu koşullardan alabildiğine yararlanmaktadır. Din, toplumsal tepkilerin teskin edilmesinin ve "sınıf ve zümre farkı gözetmeksizin" birleşmenin aracı olarak kullanılıyor. Çocuklarımızı ve gençlerimizi anarşiden korumak için milli değerlerle mücehhez hale getirmek öngörülüyor. Asıl önemli olanı, din, bu amaçlarla devlet kurumları düzeyinde işlevsel kılınıyor. Bu amaçla, "Türk-İslam Sentezi" felsefesi ve kadrolaşması devlet yönetiminin ve toplumsal ilişkilerin ekseni yapılmaya çalışılıyor. M. Toker'in de belirttiği gibi, "bir aşama "Türk-İslam Sentezi" felsefesi idi. Bir başka aşama bunun etrafında örgütlenmeydi. Örgüt en önemli iki kaleye, Milli Eğitim Bakanlığı ve TRT'ye etken hale gelmiştir."

Dolayısıyla şu nokta çok açıktır ki, bugün karşı karşıya olunan olay ne sadece oy desteği sağlamak için din sömürücülüğü yapmak, ne de dinsel ögelere toplumda gerektiği düşünülen yeri vermek için laikliği yeniden yorumlamak çabasıdır. Çünkü sistemli olarak geliştirilen, devlet ve toplum düzeninin herşeyiyle alternatifsiz bir kalıba sokulması, alternatiflerin "hükümet olsalar bile iktidar olamadıkları" ve geçici kılındıkları bir ortamı garanti altına almaktır. Alternatifsizlik özlemi ise, şekli yapılar ne olursa olsun anti-demokratizmdir. Bu bakımdan bugün karşı karşıya olunan olayın içeriği, "Türk-İslam Sentezi" kapsamında anti-demokratizmin bir bileşeni olarak kullanılmak istenmesidir.

Sorunun bu içeriğini hiçbir zaman gözden kaçırmamak gerekiyor. Çünkü bu içerik, laikliğin savunulması dahil tüm hedefleri demokrasi sorununa bağımlı kılıyor.

Bu ne anlama gelir?

Birincisi; günümüz koşullarında laikliği savunmak alternatifsizliği reddetmek ve demokrasiyi savunmakla olanaklıdır. Demokrasiyi içine sindiremeyenlerin laiklik savunuculuğu çıkış veren bir yol değildir.

İkincisi; dinsel ögeler içeren tüm görüş ve düşünceler aynı kaba konulmamalıdır. Böyle bir tutum komşu ile yabancının doğru olarak ayırt edilmesini önler. Demokrasi istemini zayıflatır. Örneğin ANAP içinde bir kesimin ilerici yazarlar tarafından MSP'lilikle tanımlanması bizce gerçek durumu ifade etmediği, bu kesimin gerçekte yeni bir potada "Türk-İslam Sentezi"nde yoğrulduklarını dikkate almadığı gibi aynı kaba koymak yanılgısını da içermektedir. Dinin anti-demokratizmin bir bileşeni haline getirilmesi ile dinsel biçimlere bürünen protestolar farklı şeylerdir.

Üçüncüsü; demokratik ve sol güçler toplumsal, siyasal, ulusal ve dinsel baskıların her türüne son verilmesinden yanadır. Demokrasi ile laikliğin savunulması inananların üzerindeki baskı ve yasakların kaldırılmasını da içerir. Din ve mezhep ayrımı yaratmamak, mezhepler ve diğer dinsel oluşumların eşitliği, kendilerini anlatma ve benimsedikleri yolun gereklerini yerine getirme özgürlüğü demokrasinin gereğidir. Yasaklar, dinsel oluşumlar için gizlilikte varolmak, politikacılar için gerçek kimliğini açıkça ortaya koymaksızın içten olmayan ilişkiler kurarak dinsel duyguları oy için sömürmek anlamına geldiği yadsınamaz bir gerçektir. Demokratik ve sol güçler için böyle bir sorun yoktur. Bu nedenle hem laikliği hem de inananlar üzerinde uygulanan baskı ve yasakların son bulmasını savunurlar. ●

Dostluk ve Dayanışma Gereği

Sedat KARAÇAM

Görüşler yakından incelendiğinde, demokrasi konusunun farklılıklar yaratıcı bir alan olduğu kadar, birleştirici bir alan da olduğu görülür.

Ağustos ayı içerisinde, Cumhuriyet Gazetesi'nde sayın Bülent Ecevit'in bir yazısı yayımlandı. "Timokrasiden Demokrasiye" başlıklı bu yazı, Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından sayın Uğur Mumcu'ya yanıt olarak gönderilmişti. Sayın Ecevit, bu yazısında, sosyal demokrat bir partinin kuruluş ilkelerinin yanısıra, böyle bir partiyi diğer sol kesimlerden ayrı tutma gereği üzerinde duruyor, bu kesime ilişkin görüşlerini açıklıyordu.

Sayın Ecevit ile çok daha farklı konularda tartışmayı yeğlerdik. Ülkemizin içinde bulunduğu bu olağanüstü dönemde, tartışılması ve ortak bir zeminde buluşulması gereken pek çok sorun var. Bizce, topluma kendi isteklerini dayatan iç ve dış tekellere karşı izlenecek politikalar, "24 Ocak Kararları"nın karşısına çıkartılacak alternatif; toplumumuzun bir kez daha "terör ya da askeri müdahale" gibi bir ikilemle yüzyüze gelmemesi için izlenecek yol; dünya barışının ivedi çözüm bekleyen sorunlarının halledilmesi ve dış politikamızın bu dönem iyiden iyiye yakalandığı Amerikan pençesinden kurtarılması için yapılması gerekenler çok daha canalıcı sorunlardır.

Ne var ki, sayın Ecevit'lerin gündeminin birinci sırasında bu sorunların yer almadığı hemen görülüyor. Şimdiye kadar sayın Ecevit'ler tarafından yazılan yazılara ve yapılan açıklamalara bakarsak, sosyal demokrat bir partinin örgütlenme ilkeleri ve bu partiye soldan sınır çekme konusunun onlar için birincil öneme sahip olduğunu hemen farkedebiliriz.

Dolayısıyla, diğer konularda tartışma dileğimizden vazgeçmeksizin, sayın Bülent Ecevit'in yazısında değindiği sorunları ele alacağız.

Yinelemek pahasına da olsa, bir kez daha altını çizelim ki, başkalarından ayrı bir programa ve örgütlenme anlayışına sahip olan bir siyasal hareketin partileşme isteğinden daha doğal birşey olamaz. Türkiye'nin kurtuluşu için apayrı bir program öngören insanların, kendilerinkinden çok farklı bir programa "evet" demelerini beklemek akıl alır bir şey değildir. Neden görüşlerini bir kenara koysunlar? Neden başka bir hareketin peşine takılmak zorunda olsunlar?

Ayrı bir programa ve örgütlenme anlayışına sahip oldukları için ayrı bir siyasal parti kurma girişimini sürdüren insanların bu girişimini "ihanet"le eşdeğer görmek en kolay, en kestirmeci yoldur.

Bunlar bir gerçek. Ancak bir başka gerçek daha var ki, o da ciddi bir bunalım geçirmekte olan ülkemizde, yaraları sarmak, toplumu gelişkin bir demokrasi çizgisine yaklaştırmak için, yalnızca "ortanın solunda" yer alan kesimlerin değil, değişim ve onarımdan yana tüm güçlerin birleşmesi gerektiğidir. Böyle geniş kapsamlı bir birlik gerekirken, soldaki dağınıklığın ve güçleri birleştirip, tek bir nokta üzerinde toplamayı başaramamış olmanın yarar getirdiğini hiç kimse öne süremez.

Dolayısıyla, ayrı bir programa ve örgütlenme anlayışına sahip olan kesimlerin partileşme hakkını yadsımak da, solun birleşme zorunluluğunu gözden kaçırmak da olanaksızdır.

O halde, çözüm için basit bir yanıt var mıdır?

Bizce vardır. Önce program ve örgütlenme anlayışı konusundaki farklılıkların kaldırılıp, kaldırılamayacağı tartışılmak zorundadır. Örneğin, SODEP ile Halkçı Parti aralarında program farklılıklarının kaldırılabileceğini ve aynı örgütlenme anlayışı çerçevesinde birleşilebileceğini gösterirken bunu yapmışlardır.

Kendini Türkiye'nin geleceğine ve kitlelere karşı sorumlu hisseden her hareket, ayrı bir partileşmeye gitmeden önce, program farklılıklarını kaldırma ve örgütlenme anlayışı konusunda ortak bir noktada buluşma olanaklarını sonuna kadar zorlamayı tercih eder. Aksi takdirde birleşememenin faturasını da üstlenmiş olacağını bilir.

SODEP ve HP sosyal demokrat partilerdir. Partileşmesi düşünülen DSP de sosyal demokrat (ya da demokratik sol) bir harekettir. Her üç hareketin de aralarındaki programatik farklılıklar konusunu tartışması, program ve örgütlenme anlayışı konusunda görüş birliğine ulaşması, demokrasi mücadelesi açısından ciddi bir yarar sağlayacaktır. Ancak bu konuda son sözü hiç kuşkusuz sosyal demokratlar (ya da demokratik solcular) söyleyeceklerdir. Dolayısıyla bu konu üzerinde daha fazla durmak istemiyoruz.

Çok daha önemli olan sorun, ayrı partiler halinde kalmak gibi nihai bir karara varılmış olsa bile, solda güçbirliği sorununun gözardı edilmesidir. Gerçekten de, bütün uğraşılara karşın, sosyal demokratlar arasında program ve örgütlenme anlayışı konusundaki farklılıklar ortadan kaldırılamayabilir; ama eğer diğer sosyal demokrat ya da sol kesimlerle güçbirliği anlayışı, yerini "rekabet" anlayışına terk ederse, demokrasi mücadelesi ciddi yaralar almaya adaydır.

Bizce DSP hareketinin temel yanlışı da buradadır. DSP bugüne kadar, program farklılıkları konusundaki tartışmaya gereken önemi vermemenin yanısıra, "sol içi rekabet" konusunu hep birinci planda tutmuş, varlığını demokrasi mücadelesi için ortaklaşa yapılması gerekenlerin başarılmasına değil de, "rekabet"in sonuçlarına bağlar görünmüştür.

Bu arada belirtelim ki, bütün bunlara bakarak, sosyal demokrat kesim içinde DSP'ye yakıştırılan

"birliğe ihanet" yaftalarına hiç de katılmıyoruz ve tartışmaların çok daha serinkanlı yapılma gereğine dikkati çekmek istiyoruz. Birlik sorununu kısa vadeli olduğu kadar, uzun vadeli yanları olan bir sorun olarak görmek zorundayız. Bu tür laflar ise yarın birlik sorununun önüne öznel bir engel olarak dikilirse, hiç şaşmamak gerekir.

POLİTİKA VE BİLİMSELLİK

Sayın Ecevit'in sözkonusu makalesinde, sosyal demokrasi dışında kalan kesim için söyledikleri ciddi bir tartışma konusu oluşturuyor.

Sayın Ecevit'e göre, "Bir ideoloji veya siyasal akım, 'bilimsellik' savına büründükçe, demokrasiyle de, bilimsel yaklaşımla da bağdaşmayacak kadar doğmacı olur." Politikada bilimsellik anlayışını reddeden sayın Ecevit, sözlerine şunları ekliyor: "Sosyal demokratlara göre, ideolojiler, siyasal akımlar, ancak birer ahlaki ve siyasal tercih konusudurlar."

Bu sözlere katılmaya olanak yok. Olanak yok, çünkü bu sözler bin yıllık ömrü olan bir politika anlayışının, bir dogmanın ifadesinden başka birşey değildir. Tarih boyunca belki yüzlerce düşünür ya da politikacı, "ahlaki ve siyasal tercihler" konusu üzerinde durmaktan, bunlara kendilerine göre yorumlar getirmekten başka birşey yapmamışlardır. Aristo'yu ele alalım. Aristo'ya göre, "Ancak dürüstlük temeli üzerine kurulmuş bir devlet mutlu olabilir." İşte, bir "ahlaki ve siyasal bir tercih" dürüstlük! Ne var ki, köleci bir toplumda yaşayan Aristo'nun dürüstlük anlayışı, köleleri erdemli saymayan bu ahlak anlayışının ürünüydü.

Bir başka "ahlaki ve siyasal tercihi", Napolyon yapıyor ve politikanın tanımlanması konusunda sayın Ecevit'e çok yakın şeyler söyleyerek, "yüksek politika, büyük şeylere uygulanan sağduyudan başka birşey değildir" diyor. Aynı Napolyon'un büyük bir "sağduyu" sergileyerek, "sık sık kurşuna dizmeli" dediğini de geçerken ekleyelim.

Son örneği de günümüzden verelim. Amerikan Başkanı Reagan, dünyanın iki ayrı sisteme bölünmüş olması, sistemlerin barış içinde bir arada yaşama zorunluluğu üzerinde hiç düşünmeden, "kötülüklerin odağı" olarak ilan ettiği Sovyetler Birliği'ne karşı "cihad" ilan ediyor ve dünya barışını tehlikeye sokmaktan kaçınmıyor. Ama sayın Ecevit'in politika tanımına göre bunu keyfi bir "ahlaki ve siyasal tercihin" ifadesi olarak kabul etmek gerekiyor. Dolayısıyla Reagan'a bu sözleri söyleten nesnel süreçleri araştırmaya hiç gerek yoktur.

Kısacası, sayın Ecevit'in politika tanımında yeni olan hiçbir şey bulunmuyor. Politika yüzlerce yıldır "olanaklardan yararlanma sanatı" olarak görülmüş, yüzyıllar boyu etkisini sürdüren bu dogma, Yeni-Kantçı öğreti ile de felsefi içeriğine kavuşmuştur.

Neden politikaya bilimsel düşünce egemen olmasın? Ve neden bilimsellik savının dozu artırılınca, bilimsellikten de, demokrasiden de uzaklaşacak kadar "dogmacı" olunsun? Bu sözler açıklanmaya muhtaçtır.

Şu kadarını söyleyelim. Çağdaş politikaya geçiş, politikanın bir sanat olma özelliğinin yanısıra, bir bilim olma özelliğini kazanmasıyla olanaklı olmuştur. Toplumsal gelişmeye kılavuzluk eden yasaların ortaya konması, ekonomik ve toplumsal süreçlerin tarihsel bir çerçevede açıklanması, politikaya bilimsel bir temel sağlamıştır. İşte o zaman, toplumsal gelişme konusundaki düşüncelerimiz, belli belirsiz birer "hayal" olmaktan kurtarılmıştır. İnsanoğlu, yalnızca sezgilerle bilebildiği bir geleceğe, bir "hayal alemi"ne değil de, bilimsel çözümlemeler sonucu öğrenebildiği bir geleceğe doğru bilinçli olarak yelken açabilmiştir.

Sayın Ecevit, politikanın bilimsel bir kimlik kazanmasıyla dogmatizme olanak tanınacağından söz açıyor. Bunu sonra tartışacağız. Ama şimdi biz de en az o kadar ciddi bir tehlikeden söz edeceğiz. Tarihsel gelişmenin salt öznel, anlık ve keyfi tercihler sonucu gerçekleşebileceğini düşünmek, genel sorunları çözüme kavuşturmadan özel sorunlarla uğraşmak, el yordamıyla yapılan bir yürüyüşe benzer. Böyle bir anlayış temelinde, ilkeli, tutarlı bir politika izlemek, "hayal" olanla, gerçek olanı birbirine karıştırmamak olanaksızdır. Kısacası, bilimsel olmayan bir politika tekelinde, toplumu gerçekten değiştirmek olanaklı değildir.

Dogmatizme kapılma tehlikesi ise bilimsel olmaktan kaynaklanmıyor; bilimselliği tam olarak kavrayamamaktan, genel ile özel arasındaki karmaşık ilişkiyi görememekten kaynaklanıyor. Eğer genel olana, mistik (bilimsel olmayan) bir anlayış temelinde yaklaşırsanız, eger genel olanı "saf", "değişmez", "cansız" bir şekilde anlarsanız, özel olanın da genel olanı zenginleştirdiğini düşünmezseniz, dogmatizme yakalanma tehlikeniz elbette ki vardır.

Ama, Sayın Ecevit'in söylediklerinin tersine, bilime ne ölçüde sıkı sıkıya sarılırsanız, dogmatik olma tehlikesiyle o kadar güçlü bir biçimde savaşabilirsiniz. Oysa bin yıllık dogmalara sarılarak, "dogmatizme" karşı savaşmanıza olanak yoktur. Olsa olsa, eklektik (seçmeci) düşünce sisteminize, keyfiliği ve ilkesizliği ekleyebilirsiniz.

Doğa bilimleri alanında da öyle olmamış mıdır? Kilise dogmalarını birer birer yıkan Newton mekaniği bile, bilimsel düşünceyi tam olarak kavrayamamış olanların elinde bir dogmaya dönüştürülmemiş midir? Bilimin gündemine giren yeni sorunların açıklanmasında yetersiz kaldığı zaman bile körükörüne savunulmamış mıdır? Kuşkusuz, evet. Ne var ki, Newton kuramını, yerini Einstein kuramına bırakması, bilimsel düşünceye sırt çevirerek, değil, bilimsel düşünceye sıkı sıkıya sarılarak başarılmıştır.

Bütün bunlar bir yana, sayın Ecevit'in de bu konuda her zaman böyle düşünmediğini biliyoruz. Sayın Ecevit, 12 Eylül sonrasında demir parmaklıkların ardındayken, sayın Erdal İnönü'ye gönderdiği bir mektupta şunları yazmaktaydı: "Atatürk'ün hayatta en hakiki mürşid ilimdir, sözünün siyasal açıdan da taşıdığı önemi bu dönemde daha iyi anlıyorum. Çünkü dogmacılığın, bağnazlığın karşıtı olan bilimsel yaklaşım, bilimde olduğu gibi, siyasal konularda da 'tek yol' anlayışını, 'doğru'ların kesinliği saplantısını reddedir." (Cumhuriyet, 16 Eylül 1986)

Sayın Ecevit'in bu mektubunda bilimsellik konusunda söylediklerine yürekten katılıyoruz. Ne var ki, sayın Ecevit, sayın Uğur Mumcu'ya yanıtında, "çağdaş sosyal demokratların gözünde, hiçbir ideoloji veya siyasal akım, 'bilimsellik' savında bulunamaz" derken, "bu dönemde daha iyi anladığını" belirttiği gerçeği unutmuş görünüyor.

Oysa biz sayın Ecevit'in daha önce söylemiş olduklarını esas almak ve onunla, neyin bilimsel olup, neyin olmadığını tartışmak isterdik.

DEMOKRASİ KONUSU

Sayın Ecevit, sosyal demokratların, diğer sol akımla arasındaki ayrılıkların, "özellikle, demokrasi kavramı ve demokrasinin temel unsurları üzerine" olduğunu öne sürüyor.

Bizce, bu görüş de gerçeği yansıtmanın oldukça ötesindedir. Sosyal demokratlarla diğer sol akım arasındaki ayrılık özellikle, yeni bir toplumsal sistemdeki mülkiyet ilişkilerinin ve iktidar yapısının düzenlenişi üzerinedir.

Demokrasi konusunda da ciddi bir tartışmanın var olduğu doğrudur. Sosyal demokrasi dışında kalan diğer ana akıma göre, yeni bir toplumsal düzenin -sosyalizmin- kuru-

luşuyla birlikte, demokrasi kavramı da yepyeni bir içeriğe kavuşacaktır; yeni bir toplumsal düzen olmanın gereklerine göre yeniden biçimlenecektir. Sosyal demokratlara göreyse, kapitalist toplum yapısı içinde varolan demokrasi yetkinleştirilerek sürdürülmek zorundadır.

Bu görüşler yakından incelendiğinde, demokrasi konusunun farklılıklar yaratıcı bir alan olduğu kadar, birleştirici bir alan olduğu da görülür. Bunu daha yakından anlamak için sayın Ecevit'in şu doğru saptamasına göz atmak gerekiyor: "Sosyal demokrat hareketler ilk başladığında, günümüzün demokratik Batı ülkelerinde, çağdaş anlamıyla demokrasi yoktu; halkın örgütlenme özgürlüğü de yoktu. Hak arama olanakları, toplumun büyük çoğunluğu için çok sınırlı idi. Ama o ülkelerde çalışan halk kesimleri, bir tür 'timokrasi'den demokrasiye geçişi sağlayabilmek, haklar ve özgürlükler elde edebilmek ve özgürce örgütlenebilmek için, egemen kesimlerin ve mevzuatın izin vermesini beklemediler. Bunları kendi uğraşlarıyla gerçekleştirdiler."

Gerçekten de demokrasinin gelişimi ciddi uğraşlar gerektirmiştir, gerektirmektedir. Feodal toplumda işçi ve emekçi sınıflar, bir dönem burjuvaziyle birlikte, aristokrasiye karşı, demokratik hak ve özgürlükleri savunurken, daha sonra kapitalist toplum yapısı içinde demokratik hak ve özgürlüklerin temel karşıtı haline gelen tekelci sermayeye karşı demokrasiyi koruma ve geliştirme görevini üstlenmişlerdir. Tekelci sermaye, bir burjuva devrimi sonucu ortaya çıkmış olan demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını, genişletilmesini kendi çıkarları için uygun görürken, demokrasiyi geliştirmek, başta işçiler ve köylüler olmak üzere, toplumun tekel dışı kesimlerinin görevi haline gelmiştir. Kısacası, kapitalist toplum içinde sayın Ecevit'in sözünü ettiği hak arama mücadelesi, tekelci sermayeye karşı yürütülmüştür.

Siyasal planda, demokrasiyi korumak ve geliştirmek esas itibariyle solun bu iki ana akımına düşmüştür. Sosyal demokrasi, demokratik hak ve özgürlüklerin geliştirilmesini toplumsal gelişmenin ana hedefi düzeyine indirgerken, solun diğer akımı, yeni bir toplum düzeni için sürdürülen mücadele ile demokrasi mücadelesini ayrılmaz bir bütün olarak görmüş, demokrasi mücadelesinin kitleleri yeni bir toplum için verilen mücadeleye hazırlayacağı, yeni bir toplumsal yapıya geçişi kolaylaştıracağı görüşünü esas almıştır.

Bu mücadele inişli, çıkışlı olmuştur. Zaman zaman tekellerin en gerici, en şoven ve baskıcı kanatları iktidarı ele geçirmiş, diğer toplumsal kesimler üzerinde açık zora dayalı bir hegemonya sürdürmüştür. Böyle dönemlerde ilk silleyi şaşmaz bir biçimde solun tüm kanatları birlikte yemiştir.

Bugün de, dünyanın pek çok ülkesinde demokratik hak ve özgürlükler için solun bu iki ana kesimi arasında ortak bir mücadele arayışı vardır. Soldaki güçbirliği, ülkeden ülkeye değişen biçimler almakta, kimi ülkelerde gelişkin biçimlere ulaşırken, kimi ülkelerde yalnızca bir arayış düzeyinde kalmaktadır. Her iki kesim arasındaki güçbirliğinin en son örneği, sayın Ecevit'in de çok yakından bildiği İsveç'te görülmüştür.

Bu gerçekler ortadayken sayın Ecevit'in demokrasi konusunu yalnızca farklılıklar çerçevesinde ele alması gerçekten de yadırgatıcı olmaktadır.

"SOLDAN SINIR ÇEKMEK"

Bunları söyledikten sonra, sayın Ecevit'in sosyal demokrat partilerin kendi dışlarındaki sol akımlara kapılarını sımsıkı kapatması konusunda söylediklerini ele alalım.

Her partinin kendi üye yapısı konusunda karar verme hakkı olduğu çok açıktır. DSP'nin de, kendi üye yapısını, kendi program ve örgütlenme ilkeleri çerçevesinde belirleme hakkına sahip olduğu tartışma götürmez.

Bu sorun, sosyal demokrat bir partinin kuruluş ve örgütlenme ilkeleri anlayışının bir parçası olarak görüldüğü içindir ki, DSP sözcüleri tarafından sık sık dile getirilmektedir. Ne var ki, bunun ölçüsü de sık sık kaçırılmaktadır. Öyle ki, sayın Ecevit'ler hemen her demeçlerinde bu sorunun üstüne gitmektedirler. Yalnızca kendi ilkelerini açıklamakla kalmamakta, diğer partileri, bir ayırım noktası olarak gördükleri bu sorun karşısında titiz davranmadıkları için de suçlamaktadırlar.

Türkiye toplumu Mc Carthy'cilerin hiç eksik olmadığı, hatta son derece etkili olduğu bir toplumdur. Deneyimli bir politikacının bu gerçeği unutması düşünülemez. Dolayısıyla bu konunun sık sık gündeme getirilmesi ve diğer sosyal demokrat partilerin bu konuyu ciddiye almadıkları için suçlanması, Mc Carthy'ciler tarafından kolayca omuzlanacak bir kapının açılması anlamına gelecektir. Sayın Ecevit'ler solda güçbirliği gereği ile "rekabet" anlayışını yer değiştirirken yanlış yapmaktadırlar. Ama çok daha önemlisi, Mc Carthy'cilere omuzlayabilecekleri bir kapıyı aralamakla, "rekabet"i, haksız bir "rekabet" düzeyine indirgemektedirler. Toplumda estirilecek Mc Carthy'ci rüzgarlardan hiçbir sol kesimin kazançlı çıkamayacağını bu vesileyle bir kez daha hatırlatmakta yarar görüyoruz.

Öte yandan, sayın Ecevit'lerin, sosyal demokrat olmayan, ama eylemsiz kalmamak için sosyal demokrat bir partiye girmeyi düşünecek kadar o görüşe yakın olan insanları daha iyi anlamaları gerektiğini de düşünüyoruz. Unutmayalım ki, bu kesimin örgütlenmesi, sosyal demokrat bir partinin kuruluşundan kat ve kat daha zordur. Ve bu sorunun çözümü toplumumuzda siyasal örgütlenmenin önündeki tüm engellerin aşılmasından geçmektedir. Bunları söylerken, hiç kuşkusuz bir partinin özgürlüğüne karışmayı ve kapılarını istemediği kesimlere açmasını dilemeyi aklımızdan bile geçirmiyoruz. Öte yandan DSP'nin "Biz onların da örgütlenme özgürlüğünü savunuyoruz ki, gölge etmesinler yeter" şeklindeki bir anlayışı da gerçekçi bulmuyoruz. İnanıyoruz ki, solda güçbirliği ve dostluk anlayışının egemen kılınması, sosyal demokrat bir partinin kendi üye yapısını belirleme hak ve özgürlüğü ile çelişecek bir şey değildir. Ortak siyasal programlar, ortak örgütsel mücadele platformları bulmak olanaklıdır. Yeter ki demokrasi için sorumluluk duyalım; yeter ki uzun vadeli bir güçbirliği gereğine inanalım; yeter ki, dostluk ve dayanışma anlayışını egemen kılalım. ●

Dergimiz yayına hazırlandığı sırada, Sayın Bülent Ecevit'in Nokta dergisinin 23 Eylül 1985 tarihli sayısında İsveç seçimleri üzerine bir değerlendirmesi yayınlandı. Yazımızla ilgili olan bu yazı ve İsveç seçimleri üzerine ayrıntılı bir değerlendirmeyi GÜN'ün gelecek sayılarında yayınlayacağımızı duyururuz.

Sosyal Demokrasiye İlk Adımlar ve İşçiler

Şükran KETENCİ

Sosyal demokratik düzende işçi-işveren-siyasal iktidar ilişkileri, bugün Batı demokrasilerinin en yaygın tartışma konularından biri.

Genellikle işçilerin, işçi sendikalarının oyları, desteği ile iktidara gelebilen sosyal demokrat partiler, iktidardaki uygulamaları ile kendilerine oy verenlere ters düşebilmektedirler.

Batı demokrasilerinde, sosyal demokrat partilerin iktidara geldiklerinde sağ liberal partilerden çok da farklı olmayan bir uygulama içine girmelerinin nedenleri araştırılıyor.

Yine de Batı demokrasilerinde yerleşik birtakım genel doğrular var: Genelde sendikalar ile sosyal demokrat partiler kesintisiz bir dayanışma, işbirliği içindeler. Ciddi anlamda çelişki ancak sosyal demokrat iktidarın işçi çıkarları ile ters düşen uygulamalarında ortaya çıkıyor ve bununla sınırlı kalıyor. Sosyal demokrat parti ister iktidar ister muhalefette olsun, dayanışma-işbirliği içinde birlikte pek çok önemli sorunu çözüyor, pek çok işi birlikte kotarıyorlar.

Batı demokrasilerinin geleneksel sosyal demokrat parti işbirliği, dayanışmasının görülmediği ABD'de de sendika-sosyal programı benimseyip uygulayan siyasal partiler yoktur. Bunun bir sonucu olarak sendikalarda siyasetle olan sıcak ilişkilerinde çıkarları ile parti programları arasında bir uyum arayışı içinde değiller. Partilere yaklaşım programlarına bağlı olarak biraz fark yapsa da asıl ilişki parlamenterler ve diğer demokratik kuruluşlarla kuruluyor. Parlamenterlerin, işçilerin ve dayanışma içinde oldukları diğer katmanların sorunlarına yaklaşımları sürekli izlenmektedir. Parlamenterler sendikaların destekledikleri yasalar konusunda kullandıkları oylarına göre artı ve eksi puanlar alarak, durumları süreklilik içinde kamuoyuna, işçilere teşhir edilmektedir. Sendikalar siyasete ağırlıklarını bu yolla koymayı sürdürmektedirler.

BİZDE KAPILAR KAPALI

Demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olan, işçilerin çıkar örgütleri sendikaları aracılığı ile siyaset ağırlıklarını koyabilmeleri yolu ülkemizde kapatılmıştır. Sendikalar Yasası ile getirilen geniş siyaset yasağı, bırakınız sendikaların siyasal yaşamda doğal olan etkinliklerini sürdürmelerini, asgari sendikal faaliyetlerini dahi sürdürmeyi sınırlayıcı niteliktedir. Aynı şekilde Siyasi Partiler Yasası, siyasi partilerin gerçek anlamda sosyal demokrat nitelik kazanmalarını, sendikalarla ilişkilerini yasaklamaktadır. Anayasa ve yasalarımızın çizdiği çerçeve içinde, ne gerçek anlamda etkili sendikaların, ne de gerçek anlamda sosyal demokrat partilerin ve ne de kuralına göre sendika-sosyal demokrat parti dayanışması, işbirliğinin varlığından söz edebiliriz.

Anayasa ve yasal düzenlemeler demokrasinin gerçek işleyişinin önüne önemli engeller koyarken, sadece bu ülkenin bir insanı olarak işçinin, sendikacının birey olarak siyasal partiler ile ilişkisini kesemişlerdir.

TEK HAK ARAMA YOLU SİYASAL ÖRGÜTLENME

Demek ki işçiler çıkar örgütleri sendikalar aracılığı ile çıkarlarının savunulacağı bir siyasal ortamı yaratmada etkili olma şansına sahip değildirler. Çıkarlarının parlamentoda savunulması, siyasal iktidarın uygulamasına dönüşmesinde tek işe yarar yol, siyasi partilere tek tek katılarak etkin olabilme olarak görülmektedir. Bir başka anlatım ile işçiler hak ve çıkarlarının korunmasını istiyorlarsa, demokrasinin olduğu ülkelerden daha farklı olarak, siyasi partilerde daha çok etkili olmayı başarmak zorundadırlar. Siyasi partilerde etkili olabilmek işçi çıkarlarının savunulması ise, ancak bu çıkarların savunulmasını benimseyen, programlarına alan sosyal demokrat varsa sosyalist partiler içinde çoğunluğa gelme, ağırlık kazanma ile olabilir. İşçilerin işçi çıkarlarını savunmayan, programlarına almayan sağ partilerde toplanmaları, bunlara oy vermeleri ise, hak kayıplarına kendilerinin de katkıda bulunması ile eşanlamlıdır.

Sosyal demokrat olduğunu söyleyen siyasal partilerin konumuna gelince; yasaların çizdiği dar çerçeve sendikalarla kucaklaşmış gerçek bir sosyal demokrat partinin oluşumunu engellediğine göre, şimdilik ancak sosyal demokrasiye inanmış siyasal partiler kurulabiliyor demektir. Kendine sosyal demokrat diyen siyasi partiyi biz ancak, sosyal demokrasiyi ilke edinmiş, sosyal demokrasiye, demokrasiye ulaşma yolunda çalışmalar yapacak siyasi parti olarak algılayabiliriz. Sosyal demokrat parti oluşumunun önündeki engellerin uğraşısını verecek bu sendikaların öncelikle güvenilir, inandırıcı olmaları çok önemlidir.

İŞÇİDEN YANA OLMAKTA İNANDIRICILIK

Sözle işçiden, işçi haklarından yana olduğunu söylemek bir anlam taşımaz. Sosyal demokrat partilerin en öncelikli sorunu, söylediklerinin içtenliğini kanıtlamaları sorunudur. Dünya deneyimleri parti programlarında söylenenlerin, iktidara gelindiğinde yapılmamasının yarattığı düş kırıklıkları, tersine tepmeler ve geri dönüşlerin örnekleri ile doludur. Ülkeye, çalışanların haklarına, demokrasiye bedelleri çok ağır olan sapmaların önlenmesinin başlıca yolu elbette sosyal demokrat partilerde, parlamentoda çalışanların, işçilerin etkili seçme ve seçilme haklarını kullanabilmelerinden geçer. Bunun gerçekleşmesi, işçilerin sosyal demokrat partileri kucaklamaları ise işin başından, gelişmekte olan sosyal demokrat partinin tutarlılığına bağlıdır.

Sözün kısası sosyal demokrat olduğunu öne süren siyasi parti, bizdeki konumu ile sosyal demokrasiyi hedef almış, benimsemiş siyasi parti öncelikle programı, bütün uygulamaları ile işçilerin, çalışanların sorunlarına kucak açmayı becerebilmelidir.

Geçmişte daha elverişli yasalar ve daha elverişli konumdaki sosyal demokrat partilerde, yöneticilerin işçi tabandan korkmalarının ağır bedelleri olmuştur. Yönetimi ele geçirecekler, ya da "partiyi sola kaydıracaklar" kaygılan ile geniş işçi kitlelerinin üyeliklerine ve partide görev almalarına kapatılan kapılar, sonraki hızlı çöküş, geriye gidiş, desteksiz kalmanın, inandırıcılığı yitirmenin başlıca etkeni olmuştur.

Sosyal demokrasinin amaç edinildiğinin kanıtlanmasına, inandırıcılığın kazanılmasına, işçilere partiye üye olma kapılarının açılması da yetmez. İşçi sorunlarının parti programlarına alınması da. İşçinin günlük sorunları, çıkarları ile sıcak ilişkinin kurulabilmesi gerekir. İşçinin yaşadığı güncel sorunlara en hızlı ve etkin biçimde ses gelmiyor, kucak açılmıyorsa, istenen sıcak ilişki, dayanışma da asla gerçekleşemez. İşçinin sosyal demokrat parti içine gücü ile katılmasının önkoşulu, hak ve çıkarlarının gerçekten korunacağına inanabilmesi, güvenebilmesidir. Bu bağ daha önce de vurguladığımız gibi asla söylenenlerle değil, yapılanlarla ancak kurulur ve gelişir.

Bu arada yasaların etkisizleştirmek için her çabayı göstermiş olmasına rağmen sendikaların da çok önemli sorumlulukları vardır. İşçi çıkarlarını yeterli, gereği gibi savunamasalar da, işçi çıkarlarına ihanet etme hakkına sahip değillerdir. Bugün uygulamada yaşadığımız sendikacıların kişisel çıkarları, koltukları uğruna, işçi çıkarlarını gözardı ettikleri ve ciddi sapmalar, ihanet örnekleri içinde bulundukları yolundadır. Sendikalar hiç değilse hangi karar ve uygulamaların işçi çıkarları ile bağdaşır, hangilerinin çelişir olduğunu doğru saptama ve işçi kamuoyuna da doğru iletme ile yükümlüdürler. Bugün yaptıkları gibi, işçi çıkarları ile çelişen işbirlikleri içinde olma, gerçekleri saptırma, geç de olsa, işçi kitlelerinden sonra günün birinde kendilerine de zarar verecektir.

Bugün bulunduğumuz noktada, ne işçilerimizin, ne sendikalarımızın ne de sosyal demokrat partilerimizin, demokrasiyi amaç edinmiş taraflar olarak gereken bilinç ve gerekli uğraş içinde olduklarını söyleyebilecek durumda değiliz. Taraflar aynı ölçüler içinde geri, konum ve çıkarları ile çelişkili uygulama içinde oldukları içindir ki, beklenen gelişme ve olumlu adımlar uzak görülmektedir. Başlayan kıpırdanışlar, birbirini olumlu etkileme ve bilinçlendirme çabalarının olumlu gelişmeye doğru atılacak adımlardaki sürece kısaltması umudu ile. ●

GENEL HİZMET İŞ KONGRESİ YAPILDI

Belediye iş kolunda bağımsız olarak örgütlenen Genel Hizmet İş'in ikinci olağanüstü kongresi yapıldı.

Sendika Başkanı Yılmaz Kortaş açış konuşmasında demokratik sendikacılıktan ne anladıklarını açıkladıktan sonra neden bağımsız bir örgütlenmeye gittiklerini şöyle açıkladı: "Biz bu sendikayı neden kurduk? Bizler bu sendikayı kurmadan önce çok düşündük, çok tartıştık. Belediye-İş'te mi örgütlenelim? Var olan sendikamızın açılmasını mı bekleyelim? Yoksa yeni sendika mı kuralım?"

Evet; bu soruları uzun uzadıya ülkemizin birçok ilinden bir araya gelen işçi arkadaşlarımızla tartıştık. Kimimiz Belediye-İş'te örgütlenelim diyor, kimimiz bekleyelim derken bizler de yeni bir sendikanın kurulmasını savunuyorduk.

....Genel Hizmet-İş'in en geniş işçi kitleleri tarafından kabul edileceği konusunda hiç tereddüt etmedik. Çünkü sendikamız yedi kişilik kurucular tarafından kurulmadı. Yüzler, binler tarafından önce kafalarında ve gönüllerinde oluştu..."

Pek çok delege ve misafir işçilerin katıldığı kongrenin ikinci gününde seçimler yapıldı ve genel başkanlığa yeniden Yılmaz Kortaş seçildi.

WAT İŞÇİLERİ KAZANDI

Wat Elektronik ve Motor Sanayii'nde çalışmakta iken işten atılan işçiler iki kez İstanbul Valiliği'ne, üç kez Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne gittiler, Cumhurbaşkanı'na 74 imzalı bir dilekçe ile başvurdular, Sadık Şide ile defalarca görüştüler ama bir sonuç çıkmadı.

Nisan ortalarında başvurdukları mahkemeden 15 Haziran'da karar çıktı: İşçiler haklıydı; işverenin bildirdiği gibi iş akitlerinin feshedildiği tarih 5 Şubat değil, 31 Ocak'tı ve mahkeme işçilerin bir, memurların iki ikramiyelerini, bütün personelin Aralık 84 ve Ocak 85 maaşlarını, memurların 83 yılı zam farklarını ve tüm işten çıkarılanların kıdem ve ihbar tazminatlarını ve ikinci yarı yıl zamlarını işten atılanlara verdi.

Sekiz ay umutla umutsuzluk arasında geçti ama atılan işçiler bir gün olsun yılmadılar ve hakkın verilmeyip alınacağını bir kez daha dosta düşmana gösterdiler.

96 işçi ve memur mahkemeyi kazandı.

Tam sekiz ay açlığa, işsizliğe, soğuğa ve sıcağa dayandılar. Bayramlarda çocuklarına yeni birşeyler alamamanın ezikliği ile kıvrandılar. Ama sonunda kazandılar.

OTOMOBİL-İŞ ERDEMİR'DE KARARLI

Bağımsız Otomobil-İş Sendikası, Ereğli Demir Çelik (ERDEMİR) Fabrikasında çalışan yaklaşık 8 bin işçiyi örgütlemekte kararlı. Otomobil-İş Sendikası'nın giderek artan örgütlenmesini kırmak amacıyla bir süre önce Bakanlar Kurulunun aldığı teşmil kararının amacına ulaştığı söylenemez. Teşmil kararı, Otomobil-İş'in çalışmalarını 8 ay kadar bir süre geciktirdi. Sendika bu süreyi de en iyi biçimde değerlendirmeye çalışıyor. Geçtiğimiz günlerde gazeteci Şükran Ketenci Otomobil-İş'in konuğu olarak ERDEMİR işçileriyle görüştü. Görüşmede özellikle teşmil konusu üzerinde durulmuş, konuşmalar, tartışmalar bu noktada yoğunlaşmıştı. Otomobil-İş bu kez de ERDEMİR'de oldukça geniş kapsamlı bir açık oturum düzenledi. İktisatçı ve sendika uzmanı Tevfik Çavdar'ın sunuculuğunu yaptığı açık oturum sırasında Doç. Dr. Fikret Başkaya "Enflasyon ve İşçi Ücretleri", gazeteci ve eski iş güvenliği müfettişi Yavuz Şimşek "Bakanlık Denetimi ve İşçi Sağlığı", Prof. Dr. Alpaslan Işıklı "Demokrasi ve Sendikal Haklar", sendikacı-yazar Kemal Sülker de "Türkiye'de Sendikal Hakların Kullanımı" konulu bildirilerini sundular. Yaklaşık 500 işçinin dikkatle izlediği panelin en ilginç yönü, kapanışta Tevfik'in "Selam olsun dostlara, selam olsun Türkiye işçi sınıfına" sözleri ve bu sözlerin uzun uzun alkışlanmasıydı. Otomobil-İş Sendikası Ereğli Şube yöneticileri, varolan potansiyeli korumak ve daha da artırmak için önümüzdeki günlerde de benzer çalışmaların sürdürülmesini planlıyorlar.

Deri İş Sendikası Başkanı Yener Kaya:

"Bu Koşullarla da Grev Yapmasını Öğreneceğiz..."

"Çalışan kitlelerin her sorununun çözümü, birlikte verilen mücadeleden geçer. Bugün sendikalar da, başta Türk-İş de bu aktif mücadeleye girmelidir."

— İsterseniz konuşmaya Türk-İş'in Samsun Toplantısının bir değerlendirmesini yaparak başlayalım.

— Samsun Toplantısı, biliyorsunuz Türk-İş'in 34. yıldönümünü kutlamak amacıyla düzenlenmişti. Bu kutlama toplantısının dışında, ayrıca Başkanlar Kurulu toplantısı da yapılacağı ve burada son zamanlarda işçi haklarını sürekli kısıtlayıcı, yok edici bir politika izleyen hükümete karşı artık sabrı tükenen Türk-İş'in tutumunun saptanacağı bildirilmişti. Bu beklenti içinde, Samsun Toplantıları kamuoyunun ilgisini çekmişti. İşçi haklarının sürekli saldırıya uğraması, işçilerin yaşam koşullarının günden güne tahammül edilmez biçimde kötüleşmesi, buna karşılık sendikaların elinde yasal olanakların çok sınırlı bulunması, artık Türk-İş'i aktif, dinamik bir politika izlemeye zorluyordu. Bugüne kadar izlenen diyalogçu politikanın bir yarar sağlamadığı, çok kez görülmüştü. Nitekim Türk-İş üst yönetimi de bu olumsuz sonucu vurguluyor ve bugünkü iktidardan işçilere bir yarar gelmeyeceğini belirtiyordu.

İşte Samsun Toplantısına, kamuoyunun ve özellikle işçilerin gözleri bu beklentiler içinde çevrilmişti. Ama bilindiği gibi, bu toplantıdan da yine bir süre daha bekleme kararı çıktı ve bu geniş çevrelerde düş kırıklığı yarattı. Hükümetin işçilere karşı umursamaz tutumu defalarca belli olduğu halde ve artık Türk-İş'i ciddiye almaz bir tavır içine girdiği kuşkuları yoğunlaşırken, Türk-İş'in hâlâ diyalogçu politika izlemesi, Türk işçilerini üzmüştür, umutlarını kırmıştır.

— Türk-İş yönetimi yürürlükteki yasalarla sendikacılık yapılamaz diye şikayet ediyor ama bu yasaların değiştirilmesi için pek bir şey yapmıyor. Bu durumda ortaya umutsuz bir tablo çıkıyor, oysaki Türk-İş'in yapabileceği pek çok şey olmalı. Sizce Türk-İş nasıl bir çizgi izlemeli de bu karamsar tablodan çıkılsın?

— Bugünkü yasal düzenlemeler içinde, gerek sendikaların gerek onların üst kuruluşu olan sendikaların etkin birşey yapamayacakları kanısı yaygındır ve bunda gerçek payı az değildir. Ama yapılabilecek bir şey vardır: Bu yasaların değiştirilmesi için etkin ve dinamik biçimde mücadele etmek... Şunu da samimiyetle belirtmek gerekir ki, söz konusu yasalar hazırlanırken, Türk-İş etkili bir müdahalede bulunmamış, işçi ve sendika haklarının kısıtlanmasını önleyememiştir.

Türk-İş'in bugün izlemesi gereken politika, tabandaki işçinin ıstırabını ve isteklerini dikkate alarak, onun sesine kulak vererek, dinamik

"... Herşeye rağmen, grev hakkını kullanmamız gerektiğini, bunu bugünün koşulları içinde yaşamamız ve öğrenmemiz gerektiğini açık yüreklilikle işçilere anlattık..."

Deri İş

Deri-İş Sendikası 1948 yılında İstanbul'da kuruldu. Türk-İş'in kurulmasının ertesinde konfederasyona katıldı. Şu anda işkolunda en büyük sendika olma özelliğini taşıyor.

180 işyerinde örgütlü toplam 9500 üyeye sahip olan sendikanın, İstanbul'da, İzmir'de, Van ve Sarıkamış'ta şubeleri bulunuyor. Üyelerinin yüzde 60'ı İstanbul'da ve yüzde 10'u İzmir'de bulunuyor.

ve mücadeleci bir politika izlemesi gerekir. Hala hükümetle diyaloğu sürdürmekten bir yarar beklemek, zaman kaybından başka birşey değildir.

Türk-İş, yasalarda istediği değişiklikleri ve işçilerin bugünkü durumunu, sıkıntılarını kamuoyuna etkili biçimde anlatmak için eylemci bir politika içine girmelidir. Bugünkü yasal düzenlemeler içinde dahi, Türk-İş gibi bir örgütün yapabileceği eylem yolları vardır. Bu yollarla Türk işçilerinin sesi kamuoyuna duyurulur, kamuoyunun oluşmasıyla, hükümet ve parlamento üzerinde etki sağlanabilir.

Bu arada önemli bir nokta da işçilerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi konusudur.

— 1965 ve 1972'de sizin grev kararlarınıza Deri İşverenleri Sendikası lokavtla karşılık vermişti. Geçtiğimiz ayda yine toplu sözleşmeler uyuşmazlıkla sonuçlandı ve sizin grev kararınıza karşılık İşveren Sendikası yine lokavt kararı aldı. Bu sorunlarınızın yanı sıra işyerlerinizin taşınması da gündemde. Tüm bunlara karşın yeni yasalarla grev yapıp hak aldınız, böylece "hiç birşey yapılamaz"cılığın karşısına tabana dayanarak birşeyler yapılabileceğini gösterdiniz. Bu konuda ne diyorsunuz?

— Evet, biz bütün olumsuz koşullara rağmen, grevi kısa sürede başarıya ulaştırarak, bugünkü yasal düzenlemeler içinde dahi birşeyler yapılabileceğini kanıtladık.

Biz greve çıkmadan önce, bugünkü yasalarla başarılı bir grev yapmanın çok güç, hemen hemen olanaksız olduğunu biliyorduk. Aşağı yukarı bir yıldır uygulanan ve olumsuz bir tablo yaratan grevleri de biliyorduk. Kazlıçeşme'deki işyerlerinin kaldırılmasının gündemde olduğundan da haberimiz vardır.

Bütün bu olumsuzlukları üyelerimize etraflı biçimde anlattık. Ama herşeye rağmen, grev hakkını kullanmamız gerektiğini, bunu bugünün koşulları içinde yaşamamız ve yaşayarak öğrenmemiz gerektiğini de işçilere açıkyüreklilikle anlattık. Bütün olumsuzluklara rağmen, tek silahımız yine grevdi. Elimiz kolumuz bağlı oturup, teslimiyetçiliğe ve kadere boyun eğecek değildik. İşçilerin birliği ile bu sorunu çözdük. İşçi haklarını kısıtlayıcı yasalara rağmen, işverenlere teslim olmamak gerektiği noktasında birleştik. Bir mücadelenin yapılması gerektiğinin kanısına vardık. Sonunda bu inançla, işçilerin birliği ile bu yasalarla da grev yapılabileceğini ispatladık, kamuoyundaki kuşkuları dağıttık.

Temmuzda Çalışma Bakanlığı'nca yayınlanan istatistiklere göre deri iş kolunda Türk-İş'ten siz 25.84 ile, MİSK'ten Türk Deri Sen 11.35 ile işkolunuzdaki işçilerin yaklaşık yüzde 37'sini sendikalı yapmışsınız. Çok büyük bir kesim ise hâlâ sendikasız. İşkolunuzun yüzde 63'lük kısmı neden sendikasız, sizin bu konuda örgütlenme çalışmalarınız var mı?

— Bizim işkolumuzdaki işyerleri, 5-10 işçi çalıştıran küçük işyerleri olduğu için, örgütlenme çalışmaları zor. Biz buna rağmen, yıllardır süren çalışmalarımızla ve işçilerin elbirliği ile en çok üyeye sahip sendikayız. Yasaların getirdiği sınırlamalar ve baskılar yine de işçilerin önemli bir bölümünün sendikasız kalmasına neden oluyor. Şunu da belirteyim ki, MİSK'e bağlı Türk Deri-İş Sendikası'nın belirtildiği gibi üyesi yok. Son kez kayyumların belirlediği 500 üyesi de bizim sendikamıza geçti.

Sendikacılığımızın önüne sorunlar yığılıyor; sendika yöneticilerine konan 10 yıllık baraj, 2821 ve 2822 sayılı yasalar, YHK, Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu, yüzde 10 yetki barajı, Sözleşmeli Personel Tasarısı vb. Tüm bu engellerin kaldırılması elbette ki ilerici, demokrat, demokrasiden yana parti ve çizgilerin önündeki temel sorunlardandır. Ama asıl bunlar işçilerin önündeki temel sorunlardır ve bu konuda sendikalara düşen görev nelerdir?

Sizin de sıraladığınız gibi, işçilerin ve sendikaların önünde, bir dizi sorunlar vardır. Bunlar yasal sınırlamalardan kaynaklanmaktadır. Yukarıda da belirtmeye çalıştığımız gibi çalışan kitlelerin her sorununun çözümü, birlikte yapılan mücadeleden geçer. Bugün sendikalar da başta Türk-İş de bu aktif mücadeleye girmelidir. Olumsuz gelişmeler karşısında ortak görüş ve tavır ortaya konulmalı. Saptanan istekler ve çözüm yolları üzerinde tutarlı, kararlı gerektiğinde yasal çerçevede eylem koyucu bir politika izlenmelidir. Türk işçilerinin bu doğrultudaki görüş ve isteklerinin Türk-İş yönetimine yansıması, sorunların çözümü için bir umut kapısı olacaktır. ●

KÖLE DEĞİLİZ

Birkaç ay önce işveren zarar ediyor gerekçesiyle işçilere baskı yaparak onları tehdit etti ve 40 işçiyi işten çıkaracağını söyledi ve ardından 14 işçiyi işten çıkardı. Ama nedense hemen ardından 25 yeni işçi aldı. Biz bu durumdan pek birşey anlamadık ama işveren çıkarılacak daha pek çok işçi var diye yine tehdit edip bizi yapamayacağımız bir üretim artışına zorluyor. Amaç MESS'in aldığı kararlar doğrultusunda fabrikalarda 5 yıllık kıdemli işçi barındırmamak. Zaten atılan iki arkadaşımızı işveren 13. maddeden attı.

Pek çok işçi kendi üretim dallarından alınıp bilgisi olmadıkları işlerde çalışmaya zorlanıyorlar. Hatta patron kimi arkadaşlarımızı kendi evinde çamaşırlarını yıkamak için pek çok kereler götürdü.

Ayrıca fabrikalardaki çalışma koşullarımız köle usulüne uygun bir biçimde sürdürülüyor. Erke Balata' da iş makinası olarak kullanılan preslerin frenlerini işveren kendi adamlarına boşaltırıp üretimi hızlandırıyor ama can güvenliğimizi hiçe sayarak. Bizim ürettiğimiz fren balataları pek çok kazayı önleyip hayat kurtarırken ama bunları yapan bizlerin can güvenliğini düşünen yok.

Erka Tex'te ise amyanttan sağır olanların sayısı ise az değil ama işveren havalandırma önlemini arttırmamakta nedensiz direniyor. Hem de amyantın kanser yaptığı bilimsel verilerle kanıtlandığı halde.

Biz aşağıda isimleri yazılı Kurtkaya Holding'e bağlı işyerlerinin baş temsilcileri olarak işçilerin gücünden fazla üretim artışı yapmaya zorlamanın, çalışma koşullarının bir köleden farksız olduğu işyerlerimizde insanca çalışıp, yaşamımızı tehdit eden çalışma koşullarını düzeltinceye kadar sabır ve inatla mücadele edeceğimizi tüm emekçi ve dostlara duyururuz.

Baştemsilciler Ali İleri, Ali Dönmez, Mustafa Erce, Ömer Kahya

---

Not: Söyleşi, sendika yöneticileri için 10 yıl barajıyla ilgili 13 Eylül 1985 tarihli değişiklikten önce yapılmıştı.

Yol-İş, Yönetimde Uyum, Tabanda Uyumsuzluk

Sebahattin ŞEN

Yol-İş tarihinde ilk kez yapılan seçimli olağanüstü genel kurul, eğitim sekreterliği dışında, üst yönetimde "uyum" sağlarken tabandaki YSE işçileri arasında "birleşme" sorununu yeniden tartışmalı hale getirdi. Kamuoyundan uzak, ama oldukça canlı, tartışmalı geçen genel kurula 398 delegeden 372'si katıldı. Bayram Meral'in seçildiği genel kurulun,seçimler kadar önemli bir başka sonucu da, daha önce yapılan iki genel kurul ve protokol gereği, 1986 yılındaki olağan genel kurula kadar Anadolu ve İstanbul bölge şubeleri biçiminde varlığını sürdürecek olan eski Köyyol-İş Sendikası'nın bu yapılanmasının ortadan kaldırılmasıydı. Olağanüstü genel kurul, 9'dan 7'ye düşürülen genel merkez yönetim kurulunun 6'sını Bayram Meral ekibinin kazanmasıyla sonuçlanırken, "eski Köyyol-İş Sendikası'nın durumu ne olacak?" sorusunu da gündeme getirdi. Ayrıca, Türk-İş Teşkilatlandırma Genel Sekreteri Orhan Balaban yönetime aday olmadı; böylece Türk-İş üst yönetiminde "sendikasız" Kaya Özdemir'den sonra ikinci sendikasız yönetici de Orhan Balaban oldu.

SENDİKAL BİRLİK; AMA NASIL?

Eski Köyyol-İş Sendikası'nın İstanbul ve Ankara bölge şubeleri ve bunlara bağlı 80 şube sendikasıyla Yol-İş içerisinde ayrı yapısını korunması, sendikal birlik açısından benimsenecek bir durum değildi. Buralardaki işçi sayısı yaklaşık 35 bin kadardı. Oysa 40 bin karayolu işçisinin 18 şube sendikası vardı. YSE'nin Toprak İskan, Topraksu, Orman Atölyeleri ve Orman Yolları ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında birleştirilmesi ve işçi sayısının 55 bine çıkmasıyla durum daha da "vahim" bir hal almıştı. Ayrıca bu yapılanmanın YSE'cilere delege üstünlüğü getirdiği de öne sürülüyordu. Ancak, 1986'daki olağan genel kurulda toplam üye sayısına göre delege sayısı saptanacağından ve delege seçimleri de yeniden yapılacağından bu savın yerinde olmadığı söyleniyordu. Gerçek olan, Köy Hizmetlerindeki 55 bin işçinin seçtiği "asker" delegelerin toplam 110 bin üyeli Yol-İş'in üst yönetimini dilediği biçimde belirleyebileceğiydi. Kaldı ki, genellikle sağ eğilimin ağır bastığı bilinen bu kesime, Yol-İş içerisinden de destek çıkabilirdi. Sonuçta Yol-İş üst yönetiminin karayolculardan YSE'cilere geçmesi ve sosyal demokrat sendikacılık anlayışı yerine de tutucu ya da sağcı denilebilecek bir sendikacılığın yerleşmesi sözkonusu olabilirdi. Sonuçta 40 bin karayolu işçisi 1986'ya kadar sürmesi gereken örgütlenme yapısını değiştirdi. Genel Kurul kararına göre, Yol-İş Ankara ve İstanbul bölge şubeleri kaldırıldı; Karayollarının yapısına uygun olarak buralarda da 18 ayrı şube oluşturulması kararlaştırıldı. Ne var ki, bu kez de eski Köyyol-İş'çiler Türk-İş ve Yol-İş'e yazılı başvurarak, olağanüstü genel kurul kararının daha önceki iki genel kurul ve protokol hükümlerine aykırı olduğunu, bölge şubelerinin 1986 olağan genel kurula kadar devam etmesi gerektiğini, aksi takdirde önceki birleşmenin gerçekleşmiş sayılmayacağını ve Köy-Yol-İş Sendikası'nın hukuki varlığını sürdüreceğini savundular.

Köyyol-İş'in Yol-İş ile birleşmesinde YSE işçilerinin % 97'si "birleşmeye evet" demişti. Görünen o ki; sendikal birliğin sağlanması için sadece tabanın "evet" demesi yetmiyor, başka engellerin de aşılması gerekiyor. Sorunun kaynağı olarak ise, eski Köyyol-İş'in Yol-İş içine alındığında düzenlenen protokolde bu sendikanın aynı yapısını koruyarak alınması görünüyor.

YOL-İŞ'DE KİM KAZANDI?

Yol-İş yönetimindeki 9 kişiden Orhan Balaban'ın Türk-İş Teşkilatlandırma Genel Sekreteri görevini almasından sonra kalan 8 kişiden 5'i Etem Cankurtaran önderliğinde Genel Başkan Bayram Meral'e karşı muhalefet yapmaya başlamışlardı. Eleştiriler genel başkanın çekimser davrandığı, Türk İş yönetimiyle uzlaştığı, tüm yetkileri kendisinde toplamak istediği gibi noktalarda toplanıyordu. Yönetimdeki tartışmalar giderek siyasi boyutlara da ulaşıyordu. Muhalefetin tümünün törenle SODEP'e üye olması, Bayram Meral ekibi tarafından eleştiriliyor, "Yol-İş SODEP'leştirilecek" deniliyordu. Muhalefet grubu ise Bayram Meral için de benzer şekilde, bir başka parti yanlısı olduğu öne sürüyorlardı. Bayram Meral de bu savı pek yalanlamıyor, kendisini "demokratik sol" olarak niteliyordu ama, tabanda bazı delegeler "Bayram bey hem dürüsttür, hem sağcıdır" diyorlardı.

Türk-İş içerisindeki muhalefetin derlenip toparlanmaya çalıştığı bir dönemde Yol-İş kongresi, kuşkusuz Türk-İş politikasını da yakından ilgilendiriyordu. Genel Başkan adayı Etem Cankurtaran'ın savunduğu sendikacılık ilkeleri ve genel kurulda açıkça, "Türk-İş politikasını etkilemeye çalışacağız ama, tüzel kişiliğine birşey söyletmeyiz" demesi, Türk-İş yönetiminin yerini belli ediyordu. Bayram Meral ekibi Şevket Yılmaz'ı divan başkanlığına aday gösterirken, muhalefet karşı aday çıkarmıyor, ilişkileri koparmak istemediğini gösteriyordu. Dahası genel kurulun birinci günü bazı sosyal demokrat sendika başkanlarının kısa ziyaretlerine karşılık, Şevket Yılmaz ekibi seçimler sonuçlanıncaya kadar salondaydı. Seçimlerden bir gün önce muhalefetten yana gözüken genel durumun da, Şevket Yılmaz'ın özel çabalarıyla değiştiği söyleniyordu.

Genel kurulun birinci günü söz alan delegelerin tümü Türk-İş yönetimini eleştirdiler. Yol-İş yönetimine yönelik pek birşey söylenmemesi, delegelerin niçin olağanüstü genel kurula gidildiği konusunda düşüncelerin netleşmediğini gösteriyordu. Seçimler sonucunda muhalefetten yalnızca bir kişi, Cengiz Çerezcioğlu bir farkla eğitim sekreterliğine seçildi, diğerleri işyerlerine döndüler. Sendikal çevreler, muhalefetin zamanlamayı iyi yapamadığı görüşünde birleşiyordu.

Yol-İş genel kurulu neyi değiştirdi? Genel bir değerlendirmeye göre, Yol-İş genel kurulu uyumlu denilebilecek bir yönetimi işbaşına getirirken YSE işçilerini de "nasıl bir sendikal birlik" sorusuna yanıt aramaya yöneltti. Bir başka önemli sonuç da, kongre sonucunun Türk-İş'i rahatlatmasıydı. Çünkü, Türk-İş yönetimine yabancı bir sendikal anlayış seçimlerde kaybetti. Eleştirilere yanıt verirken "Yiğit Emekçiler" diye başladığı konuşmasında Etem Cankurtaran bu sendikal anlayışın çerçevesini şöyle çiziyordu: "Sözlerime ihbarcıları kınayarak başlıyorum. Bir ülkede sendikalar, konfederasyonlar suskunsa o ülkede insan haklarından söz edilemez. Bugün emir kulu sendikacılar isteniyor. Nüfus memuru sendikacılar isteniyor. Yeni yasaların yürürlüğe girdiği sırada yapılan

Yol-İş, Yönetimde Uyum, Tabanda Uyumsuzluk

Sebahattin ŞEN

Yol-İş tarihinde ilk kez yapılan seçimli olağanüstü genel kurul, eğitim sekreterliği dışında, üst yönetimde "uyum" sağlarken tabandaki YSE işçileri arasında "birleşme" sorununu yeniden tartışmalı hale getirdi. Kamuoyundan uzak, ama oldukça canlı, tartışmalı geçen genel kurula 398 delegeden 372'si katıldı. Bayram Meral'in seçildiği genel kurulun,seçimler kadar önemli bir başka sonucu da, daha önce yapılan iki genel kurul ve protokol gereği, 1986 yılındaki olağan genel kurula kadar Anadolu ve İstanbul bölge şubeleri biçiminde varlığını sürdürecek olan eski Köyyol-İş Sendikası'nın bu yapılanmasının ortadan kaldırılmasıydı. Olağanüstü genel kurul, 9'dan 7'ye düşürülen genel merkez yönetim kurulunun 6'sını Bayram Meral ekibinin kazanmasıyla sonuçlanırken, "eski Köyyol-İş Sendikası'nın durumu ne olacak?" sorusunu da gündeme getirdi. Ayrıca, Türk-İş Teşkilatlandırma Genel Sekreteri Orhan Balaban yönetime aday olmadı; böylece Türk-İş üst yönetiminde "sendikasız" Kaya Özdemir'den sonra ikinci sendikasız yönetici de Orhan Balaban oldu.

SENDİKAL BİRLİK; AMA NASIL?

Eski Köyyol-İş Sendikası'nın İstanbul ve Ankara bölge şubeleri ve bunlara bağlı 80 şube sendikasıyla Yol-İş içerisinde ayrı yapısını koruması, sendikal birlik açısından benimsenecek bir durum değildi. Buralardaki işçi sayısı yaklaşık 35 bin kadardı. Oysa 40 bin karayolu işçisinin 18 şube sendikası vardı. YSE'nin Toprak İskan, Topraksu, Orman Atölyeleri ve Orman Yolları ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında birleştirilmesi ve işçi sayısının 55 bine çıkmasıyla durum daha da "vahim" bir hal almıştı. Ayrıca bu yapılanmanın YSE'cilere delege üstünlüğü getirdiği de öne sürülüyordu. Ancak, 1986'daki olağan genel kurulda toplam üye sayısına göre delege sayısı saptanacağından ve delege seçimleri de yeniden yapılacağından bu savın yerinde olmadığı söyleniyordu. Gerçek olan, Köy Hizmetlerindeki 55 bin işçinin seçtiği "asker" delegelerin toplam 110 bin üyeli Yol-İş'in üst yönetimini dilediği biçimde belirleyebileceğiydi. Kaldı ki, genellikle sağ eğilimin ağır bastığı bilinen bu kesime, Yol-İş içerisinden de destek çıkabilirdi. Sonuçta Yol-İş üst yönetiminin karayolculardan YSE'cilere geçmesi ve sosyal demokrat sendikacılık anlayışı yerine de tutucu ya da sağcı denilebilecek bir sendikacılığın yerleşmesi sözkonusu olabilirdi. Sonuçta 40 bin karayolu işçisi 1986'ya kadar sürmesi gereken örgütlenme yapısını değiştirdi. Genel Kurul kararına göre, Yol-İş Ankara ve İstanbul bölge şubeleri kaldırıldı; Karayollarının yapısına uygun olarak buralarda da 18 ayrı şube oluşturulması kararlaştırıldı. Ne var ki, bu kez de eski Köyyol-İş'çiler Türk-İş ve Yol-İş'e yazılı başvurarak, olağanüstü genel kurul kararının daha önceki iki genel kurul ve protokol hükümlerine aykırı olduğunu, bölge şubelerinin 1986 olağan genel kurula kadar devam etmesi gerektiğini, aksi takdirde önceki birleşmenin gerçekleşmiş sayılmayacağını ve Köy-Yol-İş Sendikası'nın hukuki varlığını sürdüreceğini savundular.

Köyyol-İş'in Yol-İş ile birleşmesinde YSE işçilerinin % 97'si "birleşmeye evet" demişti. Görünen o ki; sendikal birliğin sağlanması için sadece tabanın "evet" demesi yetmiyor, başka engellerin de aşılması gerekiyor. Sorunun kaynağı olarak ise, eski Köyyol-İş'in Yol-İş içine alındığında düzenlenen protokolde bu sendikanın ayrı yapısını koruyarak alınması görünüyor.

YOL-İŞ'DE KİM KAZANDI?

Yol-İş yönetimindeki 9 kişiden Orhan Balaban'ın Türk-İş Teşkilatlandırma Genel Sekreteri görevini almasından sonra kalan 8 kişiden 5'i Etem Cankurtaran önderliğinde Genel Başkan Bayram Meral'e karşı muhalefet yapmaya başlamışlardı. Eleştiriler genel başkanın çekimser davrandığı, Türk İş yönetimiyle uzlaştığı, tüm yetkileri kendisinde toplamak istediği gibi noktalarda toplanıyordu. Yönetimdeki tartışmalar giderek siyasi boyutlara da ulaşıyordu. Muhalefetin tümünün törenle SODEP'e üye olması, Bayram Meral ekibi tarafından eleştiriliyor, "Yol-İş SODEP'leştirilecek" deniliyordu. Muhalefet grubu ise Bayram Meral için de benzer şekilde, bir başka parti yanlısı olduğu öne sürüyorlardı. Bayram Meral de bu savı pek yalanlamıyor, kendisini "demokratik sol" olarak niteliyordu ama, tabanda bazı delegeler "Bayram bey hem dürüsttür, hem sağcıdır" diyorlardı.

Türk-İş içerisindeki muhalefetin derlenip toparlanmaya çalıştığı bir dönemde Yol-İş kongresi, kuşkusuz Türk-İş politikasını da yakından ilgilendiriyordu. Genel Başkan adayı Etem Cankurtaran'ın savunduğu sendikacılık ilkeleri ve genel kurulda açıkça, "Türk-İş politikasını etkilemeye çalışacağız ama, tüzel kişiliğine birşey söyletmeyiz" demesi, Türk-İş yönetiminin yerini belli ediyordu. Bayram Meral ekibi Şevket Yılmaz'ı divan başkanlığına aday gösterirken, muhalefet karşı aday çıkarmıyor, ilişkileri koparmak istemediğini gösteriyordu. Dahası genel kurulun birinci günü bazı sosyal demokrat sendika başkanlarının kısa ziyaretlerine karşılık, Şevket Yılmaz ekibi seçimler sonuçlanıncaya kadar salondaydı. Seçimlerden bir gün önce muhalefetten yana gözüken genel durumun da, Şevket Yılmaz'ın özel çabalarıyla değiştiği söyleniyordu.

Genel kurulun birinci günü söz alan delegelerin tümü Türk-İş yönetimini eleştirdiler. Yol-İş yönetimine yönelik pek birşey söylenmemesi, delegelerin niçin olağanüstü genel kurula gidildiği konusunda düşüncelerin netleşmediğini gösteriyordu. Seçimler sonucunda muhalefetten yalnızca bir kişi, Cengiz Çerezcioğlu bir farkla eğitim sekreterliğine seçildi, diğerleri işyerlerine döndüler. Sendikal çevreler, muhalefetin zamanlamayı iyi yapamadığı görüşünde birleşiyordu.

Yol-İş genel kurulu neyi değiştirdi? Genel bir değerlendirmeye göre, Yol-İş genel kurulu uyumlu denilebilecek bir yönetimi işbaşına getirirken YSE işçilerini de "nasıl bir sendikal birlik" sorusuna yanıt aramaya yöneltti. Bir başka önemli sonuç da, kongre sonucunun Türk-İş'i rahatlatmasıydı. Çünkü, Türk-İş yönetimine yabancı bir sendikal anlayış seçimlerde kaybetti. Eleştirilere yanıt verirken "Yiğit Emekçiler" diye başladığı konuşmasında Etem Cankurtaran bu sendikal anlayışın çerçevesini şöyle çiziyordu: "Sözlerime ihbarcıları kınayarak başlıyorum. Bir ülkede sendikalar, konfederasyonlar suskunsa o ülkede insan haklarından söz edilemez. Bugün emir kulu sendikacılar isteniyor. Nüfus memuru sendikacılar isteniyor. Yeni yasaların yürürlüğe girdiği sırada yapılan

BİRLEŞİK ALMAN'DA ŞALTERLER İNDİ

17 Eylül 1985 günü saat 11'de Birleşik Alman İlaç Fabrikası'nda şalterler indi, üretim durdu ve "Bu iş yerinde grev vardır" pankartı asıldı.

Yaklaşık üç aydır süren toplu iş sözleşmeleri iş güvenliği ile ilgili maddelerde düğümlenip kaldı. İşçilerin tüm çabaları sonuç vermeyince grev kararı alındı; işverenin bu duruma grevi erteleme ile cevap verme isteği her nasılsa bir yerlerde takılınca, 17 Eylül'de işçiler "Grev Gözcüsü" gömleklerini giyip hakları için direnmeye başladılar.

Petrol-İş Sendikası'nın yaptığı bir araştırmaya göre ilaca her 28 günde bir zam gelirken sıra bu işkolunda çalışan işçilere zam vermeye gelince bunca hasis davranılmasının bir sebebi olmalı elbet. Ama Birleşik Alman'da yaşanan olayın en önemli boyutu zam değil, iş güvenliği ile ilgili maddelerin işverence kabul edilmemesi. İşçiler için daha fazla ücretten önce iş güvenliği, işsiz kalmama istemleri geliyor. Bu istem herşeyden önce insani ve ahlaki bir tutumdur. Bu istemin karşısına çıkarılacak hiç bir haklı gerekçe yoktur.

Grev günü işçilerin bilinci ve coşkunluğu tüm dost ve düşmana örnek nitelikteydi. Sendika Genel Başkanı Cevdet Selvi duygu ve istemlerini dergimize şöyle belirtti:

"Grev uygulamasına, işçilerin çok rahat atıldığı bir ortamda, işgüvenliği ile ilgili maddelerdeki uyuşmazlıklar sonucu gittik. İlaca ayda bir zam yapılırken, 5 yıldır reel ücretlerde gerileme korkunç boyutlara ulaşmış ve işverenin bu durumda işçimize verdiği zam ise komik duruma düşmüştür. Petrol-İş Sendikası işçileri ile beraber hareket ederek işçilerin yanında grev kararı almıştır. İsteğimiz grevin sağlıklı ve salimen sürdürülmesidir. Ayrıca şu gerçek de artık kafalara dank etmelidir: Ücret artışları enflasyonu doğurmaz, dünyanın en ucuz emeği Türkiye'dedir."

İlk grev gözcülerinden Kadriye Kahraman neden greve çıktıklarını şöyle açıkladı:

"15 yıllık işçiyim, ayda elime 80 bin lira geçiyor. Belki Türkiye geneli için iyi bir ortalama ama işveren iş güvenliği ile ilgili maddeleri kabul etmiyor. Bizim temel sorunumuz işgüvenliği."

İrfan Önel ise: "17 yıllık kalifiye işçiyim, yaklaşık 70 bin lira alıyorum. İşveren bize %25 zam veriyor ama kendileri her 28 günde bir zam alıyorlar. Ama asıl sorun disiplin kurulunun oluşturulmasında ortaya çıktı. Neden bu konuda zorluk çıkarıyorlar çünkü istediği an isteği işçiyi işten tazminatsız, ihbarsız atabilmek için. Biz grevimizde haklıyız ve hakkımız olan iş güvenliğimizle ilgili maddeler kabul edilinceye kadar sürdüreceğiz."

İşçilerle aynı görüşleri paylaşan baştemsilci Erol Koca da:

"Türkiye gibi bir ülkede iş güvenliği işçilerin en önemli sorunlarının başında geliyor. Toplu iş sözleşmelerin temel çözümsüzlüğü de iş güvenliği ile ilgili maddelerde düğümlendi. İş güvenliğinin düğümlendiği en önemli madde disiplin kurulunun oluşumu ve işlemesi ile ilgili olanı. İşverenin teklifi üç işveren tarafı üç işçi tarafı ve işverenenin göstereceği altı aday arasından işçilerin seçeceği bir kişinin başkanlığında oluşması. Fiili olarak bu durum da yine işveren çoğunlukta kalıyor. Biz bu kötü şartları kabul ettik ancak 17/2. madde işçiye uygulanacağı zaman iş aktinin feshi en az 5/2 yani bir işçi temsilcisinin de katılımıyla alınması halinde kabul edeceğimizi söyledik, işveren bunu da kabul etmedi. Bu durumda yapacağımız bir şey yoktu. Çünkü 17/2. madde çok esnek bir maddedir. İşveren bu maddeyi istediği gibi işletir. Ayrıca bizim eski sözleşmemizde (10 Eylül 1980) 17/2 ile ilgili madde şimdi bizim istediğimiz gibi idi. Bu demokratik ve insani bir haktır, vazgeçmemiz mümkün değil.

Yasalardaki bütün olumsuzluklara rağmen yüzde yüze varan bir katılımla grevimiz başladı ve istediklerimizi alana kadar da sürdürmeye kararlıyız."

Ücret artışı esasına dayalı sendikacılık yapanlara karşı en iyi cevabı Birleşik Alman işçisi veriyor: Sendikal haklardan asla taviz yok. ●

birtoplantıda Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz, 'gerekirse tulumları giyip, 67 ilde siyaset yaparız' diyordu. İşte, sorunların çözümü buradan geçer. Biz görev alırsak, bütün sendika yöneticilerini Ankara' ya çağırıp soracağız: 'Ne yapmalı?' Herkes söyleyecek, konuşacak. Böylece çizilen çerçeveye göre her işyerinde belli bir eğitim programı sürdürecek, bu yapıyı Türk-İş'e yansıtmaya çalışacağız. 12 Eylül'den sonra işçilerle sendikalar arasında kopmuş olan ilişkiyi yeniden kurmaya çalışacağız. Biz demokrasinin tüm kurallarına uygun biçimde işletilmesi için varız. Düşünce özgürlüğü için varız. Burada görevde de varım, asfalt şantiyesinde de varım..."

Yol-İş olağanüstü Genel Kurul Çalışma Raporunun "Giriş" bölümü şu sözlerle bitiyor: "Nehirlerin bütün engebeleri, yüce dağları aşarak denizlere ulaşması gibi, sendikacılığımız da bugünkü yapay konumundan kurtularak kendini vareden ilkelere ulaşacaktır." Türk sendikacılığının o günlere bir an önce ulaşmasını dört gözle beklerken, Yol-İş'in yeni yönetiminin çalışmalarını, katkılarını da hep birlikte göreceğiz. ●

Asgari Ücret Komisyonda mı Belirleniyor?

Asgari Ücret Komisyonu yeniden toplandı. Asgari ücret yeniden belirlenecek. Daha önceki yıllardaki komisyon çalışmalarından bilindiği kadarıyla, belirli ilkeler çerçevesinde ve fiyat artışları gözönünde bulundurularak bir ücret saptanacak. Çeşitli çevreler bu ücretin olması gerekenin altında kaldığını ileri sürecek. "Olması gerekenin" ne olduğuna ilişkin nesnel düzeyler aranacak.

Bu anlayış, ücretler için de geçerli. "Adil ücret" gibi bir anlayışla günümüzdeki ücretler ele alınıyor ve ücretlerin de "olması gerekenin altında kaldığı" ileri sürülüyor.

Ben bu görüşlere, daha doğrusu, ücretlere ve asgari ücrete böylesine bir yaklaşıma pek katılamıyorum. Bugünkü ücret ya da asgari ücret düzeyinin değerlendirilmesinde kullanılacak nesnel bir ücret ya da asgari ücret düzeyinin olduğu düşüncesinde değilim. Kanımca, tanımı gereği, ücretler daima olmaları gereken düzeydedir.

Asgari ücreti Asgari Ücret Tespit Komisyonu belirlemiyor, kanımca. Asgari ücret, sınıflararası dengeler ve bölüşüm ilişkileri içinde, ekonomik, toplumsal ve politik dengelerle gerçek hayatta belirleniyor. Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yaptığı, bir tescil işleminden öte bir iş değil.

Asgari ücreti, ya da en genelinde ücreti şu etmenler belirliyor:

(1) Toplumun üretken kapasitesi,

(2) Maddi ürünler üretme kapasitesinden yararlanma düzeyi,

(3) Maddi ürün üretimi içinde tüketim mallarının payı,

(4) Tüketim mallarının sınıflar ve tabakalar arasında bölüşümü.

Toplumsal ve politik ilişkiler ve dengeler ortamında etkinlik gösteren bu etmenler, ücret ve asgari ücret düzeylerini belirliyor.

Daha da somutlaştıralım. —

Asgari ücret, iki diğer düzeyin arasında oluşur. Ama bu alt ve üst sınır düzeyleri de değişkendir.

Asgari ücretin üst sınırı, sendikalı vasıflı işçilerin aldığı ücrettir; alt sınır ise sistemin çalışmayan insana hak gördüğü geçim düzeyi.

Asgari ücrete bir cankurtaran simidi gibi sarılanlar genellikle sendikasız ve vasıfsız işçilerdir. Hiçbir sistemde bu nitelikte bir işçinin ücreti sendikalı ve vasıflı bir işçinin ücretine ulaşamaz. Sisteme göre aradaki fark azalır ya da çoğalır.

Asgari ücret, çalışan insana hak görülen en düşük ücrettir. Bu ise, bazı istisnalar dışında, mevcut sistemde çalışamayacak durumda olan ya da iş bulamadığından çalışmayan insana hak görülen en yüksek gelirin üstünde olacaktır (emekliler dışında). Bu ikisinin arasındaki fark sisteme göre değişik büyüklüklerde olabilir, ama bu fark daima vardır.

Diğer bir deyişle, asgari ücretin ya da en genelinde ücretin değişmez bir mihenk taşı yok. Bunların düzeyini değerlendirmede kullanılabilecek "adil bir ücret" yok. Bu "adil ücret" anlayışı, ücretliler sistemini veri alan, onu temelde onaylayan bir anlayışın ürünüdür.

Bugün Türkiye'de asgari ücret tartışmalara, açıkça belirtilerek ya da belirtilmeyerek, genellikle, "olması gereken bir adil ücret" mantığı içinde sürdürülüyor. Kanımca doğru olan ise, sorunun çeşitli dengelerin ürünü olarak ve alt ve üst sınırları çerçevesinde değerlendirilmesi.

Türkiye'de genel ücret düzeyi bugünkü düzeydeyken ve ücret artışları enflasyonun altındaki oranlarda tutulurken, asgari ücret ne kadar artırılabilir? Çeşitli kuruluşlar tarafından "adil ücret" mantığıyla hazırlanan asgari ücret hesaplamaları ücretlilerin çoğunun net ücretinin üstünde. Çalışan vasıflı ve sendikalı işçileri bugünkü ücret düzeyine layık gören bir sistem ve ücretleri ancak bu düzeye çıkarabilecek ekonomik-toplumsal-politik dengeler ortamında, asgari ücret nasıl "insanca yaşanacak bir düzeyde" oluşabilir?

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde işsizlik tazminatı ve bunun süresinin dolmasından sonra da, çalışmayan insanın asgari biyolojik gereksinimlerini karşılayacak düzeyde sosyal yardım uygulamaları var. Türkiye'de ikisi de yok. İnsana değer verildiği oranda, çalışamayan insana bile toplumun sağladığı olanaklar artar. Çalışamayacak durumda olana ya da çalışacak iş bulamayana hiçbir kurumsal destek sağlamayan, onları akrabalarının - komşularının merhametine ve açlığa terkeden bir sistem, sendikasız ve vasıfsız işçiye hangi anlayışla yaklaşır?

Asgari ücreti artırmak mı istiyorsunuz? Önce, asgari ücretin arasında oluştuğu iki sınırın düzeylerini yükseltmeye çabalayın. Yani, sendikalı işçilerin genel ücret düzeyini ve sistemin çalışmayan insana hak gördüğü gelir düzeyini yükselttirin.

Bunun yeri, doğal olarak, Asgari Ücret Tespit Komisyonu değil.

Asgari ücreti artırmak için izlenecek ikinci yol, mümkün olduğunca yukarıya çekilmiş bu sınırlar içinde asgari ücreti alt sınıra değil, üst sınıra yakın oluşturtmak.

Bunun yeri Asgari Ücret Tespit Komisyonu mu? Bunun yolu, "olması gereken ücretler" belirleyip, bunları Komisyon'a sunmak mı? Komisyonun diğer üyelerini asgari ücretin artırılması gerektiğine ikna etmek mi? Hayır.

Çünkü Komisyonun işlevi, gerçek yaşamdaki dengeler sonucu oluşan ücretin adının konulmasıyla sınırlı. Asgari ücret, gerçekte bu Komisyonda belirlenmiyor.

Vurgulamak istediğim nokta şu: Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yaptığı iş, ekonomik-toplumsal ve politik alanda çeşitli dengeler sonucunda oluşan asgari ücreti tescil etmekten öteye gitmiyor. Bunun anlamı ise şöyle: Asgari Ücret Komisyonu'na ne kadar bilimsel veri sunarsanız sunun, hiçbir şeyi değiştiremezsiniz. Asgari ücretin hangi ilkelere göre belirlenmesi gerektiği tartışmasını yalnızca Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda yaparsanız, hiçbir işe yaramaz. Ama bu, asgari ücretin yükseltilmesi için birşey yapılmaması anlamına gelmiyor. Asgari ücretin yükseltilmesi için çok çaba göstermek gerekli. Ama iş, Komisyonda başlayıp orada bitmiyor. Asgari ücreti artırma mücadelesi, insanların kendilerine hak gördükleri düzeyi yükseltme ve bu doğrultuda çaba göstermeye onları ikna etme mücadelesidir. İnsanca yaşamanın ne demek olduğunun, bunun günümüz koşullarında olanaklı olup olmadığının tartışmasına milyonlarca işçiyi katabilirseniz, çok şey değiştirebilirsiniz.

Asgari ücreti artırma mücadelesi, gerçekte, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun sonucunu tescil ettiği ekonomik-toplumsal-politik dengeleri değiştirme mücadelesidir. ●

1946-1952 SENDİKACILIĞI VE TÜRK-İŞ'İN KURULUŞU

Yıldırım KOÇ

İşçilerin yaşama ve çalışma koşulları 1929 bunalımından beri kötüleşiyordu. Bunalımla birlikte işçilerin parasal ücretlerinde indirim yapılmıştı. Ayrıca devletin azalan vergi gelirlerini karşılayabilmek amacıyla genel olarak vergiler de yükseltilmişti. İşsizlik de yaygınlaşmıştı.

31 Temmuz 1985, Türk-İş'in kuruluşunun 33. yıldönümü. Türk-İş üst yönetiminin, bağlı sendikaların yönetimlerinin ve sendikaların şubeler ve işyerleri düzeylerinde sorumluluk alan işçilerin heterojen yapısı ve iç denge ilişkileri, çok ilginç ve incelemeye değer bir örnek olay oluşturuyor.

1952 yılı 31 Temmuz'unda Türk-İş anatüzüğünün Ankara Valiliği'ne verilmesi öncesinde de benzer bir durum vardı. Bu yazının amacı, 5 Haziran 1946'da "sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının" kaldırılmasından, Türk-İş'in 1952 yılı Eylül ayınan I. Kongresine kadarki sürede, işçi hareketinin sendikalaşması üzerinde etkili olan etmenleri özetle incelemektir. 1952 yılında Türk-İş'i kuranlar ne tümüyle bir ihanet şebekesiydi, ne de tümüyle dürüst ve samimi işçiler, demokratlar. Türk-İş'in bugünkü heterojen yapısı o günlerde de söz konusuydu.

Türk-İş 1952 yılında ülke içinde ve uluslararası düzeydeki birçok etmen ve gelişmenin karmaşık bir ürünü olarak kuruldu. 1952 Nisan'ından 1952 Eylül'üne kadar Türk-İş içinde daha sonraki dönemlerde etkisini yitiren sınıf hareketinin temsilcileri oldukça etkiliydi. 1952 Eylül Kongresinde ise Türk-İş üst yönetimine sınıf uzlaşmacısı, antikomünist ve Amerikancı ekip hakim oldu. Bu yazıda, 1946 Haziran-1952 Eylül döneminin öyküsünü özetle sunacağız.

SENDİKALARIN KURULMASI

1938 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu'yla getirilen sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağı 1946 yılı Haziran ayında çeşitli etkiler sonucunda kaldırıldı. Yasağın kalkışının hemen ardından ülkenin dört bir yanında işçi örgütleri kurulmaya başlandı.

İşçilerin çalışma ve yaşama koşullarının 1929-1946 döneminde sürekli kötüleşmiş olması, bu örgütlenmelerin hız ve yaygınlığının maddi temelini oluşturdu.

İşçilerin yaşama ve çalışma koşulları 1929 bunalımından beri kötüleşiyordu. Bunalımla birlikte işçilerin parasal ücretlerinde indirim yapılmıştı. Ayrıca devletin azalan vergi gelirlerini karşılayabilmek amacıyla genel olarak vergiler de yükseltilmişti. İşsizlik de yaygınlaşmıştı. 1938 ve sonrasında ise vergiler ve devlet kuruluşları tarafından üretilen malların fiyatları artırıldı, temel gereksinim malları pazardan çekildi ve karaborsaya düştü; genel fiyat düzeyi hızla yükseldi. 1940 yılında kabul edilen Milli Korunma Kanunu ile, 1936 yılında kabul edilip 1937 yılında yürürlüğe konan 3008 sayılı İş Kanunu ile verilen haklar askıya alındı, zorla çalıştırma uygulaması getirildi. İşyerinden izinsiz ayrılmak yasaklandı. İşçi ücretlerinin belirlenmesinde "emsaline uygun" diye bir ölçüt getirildi. Tatil hakkı kısıtlandı. Kadınların ve çocukların hemen her işte çalıştırılabileceği kabul edildi. 1944 yılında Milli Korunma Kanununun hükümleri daha da ağırlaştırıldı. İşten kaçanların zorla işe geri götürülebileceği ve bu işin masraflarının da işçinin ücretinden kesileceği kabul edildi. Devlet, azami ücretleri saptamaya başladı ve bazı durumlarda azami ücretin saptanmasını ticaret ve esnaf odalarına bıraktı.

Yaşanan fiziksel anlamda mutlak yoksullaşma, çalışma ve yaşama koşullarının kötüleşmesi ve hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, bu yıllarda önemli tepkiye yol açmadıysa da, 1946 ve sonrasında işçilerin hızlı örgütlenmelerinin maddi temelini oluşturdu.

1950 öncesinde işçilerin önemli bir kısmı kamu kesiminde çalışıyordu. Örneğin 1950 yılında imalat sanayiinde 10 ve daha fazla kişinin çalıştığı işyerlerindeki 163 bin işçinin 76 bini kamu kesimindeydi. Bu işyerlerindeki kamu kesiminde ortalama işçi sayısı 738 iken, özel kesimde 35 idi.

Bu yıllarda en önemli kamu kuruluşları Sümerbank (T. Demir Çelik İşletmeleri ve İzmit Selüloz Fabrikası ile birlikte 1946 yılında 22 bin, 1951 yılında 30 bin işçi), Etibank (T. Kömür İşletmeleri ile birlikte 1946 yılında 36 bin ve 1951 yılında 35 bin işçi)[1], Şeker Fabrikaları, Tekel, T.C.D.D. ve Milli Savunma Bakanlığı işyerleriydi.

Devlet güçlü bir işverendi ve yüzyılların geleneği içinde baskıyı ve paternalizmi çok iyi kullanıyordu. İşyerlerinde çevreye ve özel kesim işyerlerine göre yaratılan üstün yaşama ve çalışma ortamı (örneğin lojmanlar, vb.), işçilerin bu yapıya karşı örgütlenmelerini ve harekete geçmelerini önlüyor ve bazı durumlarda gereksiz ve zararlı kılıyordu.

Özel sektör işyerlerinin genellikle küçüklüğü ve az sayıda işçinin bir arada bulunması, bunlarda önemli bir işçi hareketinin gelişmesini büyük ölçüde engelliyordu.

İLK ÖRGÜTLENME DALGASI: 1946

1946 yılındaki işçilerin büyük bir çoğunluğu daha önce sendikalarda ve işçi eylemlerinde yer almamıştı. 1925 ve sonrasında hükümetlerin işçi hareketi üzerindeki baskıları, 1928 yılında Amele Teali Cemiyetinin kapatılması, 1930'lu yıllarda CHP'nin kendi denetiminde oluşturduğu işçi dernekleri ve 1936 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu ile "sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağı"nın getirilmiş olması, yasal örgütlenme olanaklarını ortadan kaldırmıştı. Yasadışı örgütlenmenin çok kısıtlı olduğu söylenebilir. Yasal eylem olanakları da yoktu. Yasadışı eylemler ise çok azdı.[2]. Bu deneyim yetersizliği, 1946-1952 döneminde işçilerin kendiliğinden hareketinin zayıflığına ve dış müdahalelere açıklığına yolaçtı.

1946 yılında kurulan sendikaları, önderliği yapan itici güçleri açısından birkaç grupta toplamak mümkündür. Doğal olarak bu sendikaların çoğu bu unsurların diğerlerini de içermekteydi.

1. *İşçilerin kısa dönemli kesimsel çıkarlarını korumak amacıyla kurdukları ve kendiliğinden ci yanını ağır bastığı örgütlenmeler:*

Deneyimsiz ancak örgütlenme özgürlüğünden yararlanarak yılların sıkıntılarına çözüm bulma çabasında olan birçok insan, özellikle siyasal deneyimin fazla olmadığı bölgelerde sendikalar ya da işçi dernekleri kurdu. İşçilerin kendiliğinden mücadele ve örgütlenme geleneğinin Türkiye'de en gelişmiş olduğu bölgelerden biri olan Zonguldak'ta 17 Kasım 1946'da kurulan Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Derneği sanırım bu nitelikteydi. Dernek daha sonraki yıllarda Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'na dönüştü ve ilk çıkışta var olduğunu sandığım kendiliğindenci özelliklerini hızla yitirdi. Dernek tüzüğünün Amaç maddesi şöyleydi:

"Derneğin ulaşmak istediği amaç ve ülkü aşağıda sıralanmıştır:

A) Ereğli Kömür Havzasında maden sanayiinde çalışan işçiler arasında tam bir birlik ve düzen yaratmak,

B) Dernek üyelerinin bilgi, görgü ve çalışma kabiliyetlerini artırmaya, maden sanayiindeki ileri gelişmeleri tanıtmaya ve her bakımdan kalifiye işçiler olmaya yarayacak kurslar, tatbikatlar, sergiler, resimli ve yazılı yayınlar yapmak,

C) Dernek üyelerinin ölüm, hastalık, malüllük ve ihtiyarlık gibi hallerinde geride bıraktıklarına veya kendilerine para yardımında bulunabilecek bir biriktirme ve yardım sandığı kurmak,

D) Derneğe dahil işçilerin kanun çerçevesi içinde, her sahada haklarını ve sağlığını korumak."[3]

2. *İşçi hareketi ile yakından ilgili grupların başında solcular geliyordu:* Solcular, çeşitli bölgelerde sendikaların örgütlenmesinde öncü rol oynadılar. Bu alanda üç ayrı eğilim söz konusuydu:

a) Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin çalışmaları: 19 Haziran 1946'da kurulan TSEKP, çeşitli bölgelerde sendikaların kurulmasını, bunların her bölgede birlikler biçiminde birleşmelerini ve bu birliklerin üst örgütünün Türkiye çapında örgütlenmesini savunuyordu. Bu doğrultuda, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (ve bağlı 9 sendika), Ankara Sendikalar Birliği (il sekreteri Zeki Baştımar, bağlı 5 sendika), İzmir Sendikalar Birliği (Emin Bilecan, bağlı 6 sendika), *Adana Sendikalar Birliği (Rasih Nuri İleri, bağlı 4 sendika)*, Kocaeli Sendikalar Birliği (bağlı 3 sendika) kuruldu.[4] Rasih N. İleri, Samsun Sendikalar Birliği ile Eskişehir Serbest Sanayi İşçileri Sendikası'nın kuruluşundan da söz ediyor.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği "himayesinde" 1946 Ekim'inde bir de İstanbul İşçi Kulübü oluşturulmuştu. Anatüzüğünün 4/a maddesine göre, "İstanbul'da mevcut bütün kol ve kafa emekçi kitleleri ve bunların aile efradı siyasi kanaatleri ne olursa olsun, din, milliyet ve ırk farkı gözetilmeksizin İşçi Kulübüne aza kaydolunabilecekti."[5] İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin başkanı aynı zamanda kulübün de başkanıydı.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin ilk broşürü olan *Bize Göre Görüşler*'de (İstanbul, 1946) şöyle deniyordu:

"18 yıldan beri her türlü teşkilat ve neşir vasıtalarından mahrum olarak yaşadık. Dünyanın bugünkü demokratik akışı karşısında artık bizim de varlığımız kabul edilmiş ve bizim de sözümüzün işitilmesi zarureti ve imkânı hasıl olmuştur. Ürkecek, çekinecek günler çoktan geçti. Bir sınıf olarak yaşamak ve daha iyi bir hayat seviyesi sağlamak istiyor isek, sendikalarımız etrafında toplanalım ve teşkilatlarımızın kuvvetleşmesi için var gayretimizle çalışalım. İşçi Sendikaları Birliği işçi sınıfının daima önünde giderek rehberlik vazifesinden bir an geri kalmayacak ve prensip istismarcılarına meydanı boş bırakmayacaktır."[6]

b) Türkiye Sosyalist Partisi'nin çalışmaları: TSP ise Türkiye çapında örgütlenecek sendikaların Türkiye İşçi Sendikaları Federasyonu çatısı altında biraraya gelmesini istiyordu. Bu doğrultuda 6 sendika kuruldu:

I) Türkiye Tekel İşçileri Sendikası
II) Türkiye Deniz İşçileri Sendikası
III) Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası
IV) Türkiye Demir ve Çelik İşçileri Sendikası
V) Türkiye Basın ve Basın Makinaları Sendikası
VI) Tramvay İşçileri sendikası

c) Diğer solcuların çalışmaları: Bu iki sol parti dışındaki solcuların da çalışmaları oldu. Bunları belirlemek için ayrı çalışmalar yapmak gerek. 1946 yılı Temmuz ayında kurulan Zonguldak Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası'nın bu nitelikte olduğunu sanıyorum.

Sendika tüzüğünde belirtilen amaçlar arasında şunlar yer alıyor:

"a) Kömür Havzası'nda; yeraltında, yerüstünde, tüm atölye ve işyerlerinde, gerek kol ve gerek kafa emeği ile çalışan işçilerin haklarını korumak ve onları çalıştıkları kuruluş ve hükümet makamları önünde temsil etmek.

c) Tam anlamı ile bir devrim geçidinde yürümekte bulunan yurdumuzda demokrasi ilkelerinin işçi çıkarına sağladığı ve bundan sonra da sağlayacağı hak ve izin verilerinin gelişimi içinde emekçileri daima birlik ve varlık durumunda tutmak,

e) İşçilerin fikren ve bedenen serpilip gelişmelerine yararlı olacak uzman kursları açmak, spor çalışmaları, memleket ve dünya mese-

lelerine değinen uyarıcı konferanslar, güzel sanat dersleri gibi kültürel hareketler düzenlemek ve bunları sağlayacak işçi kulüplerini bölgelerde açmak,

f) Teker teker yoksul duruma düşen üyelerine yiyecek, eşya ve para yardımlarında bulunacak ve geniş ölçüde işsizlik ihtimallerine karşı bir sağlam 'yedek akçe' vücuda getirmek amacıyla, bir karşılıklı 'yardım sandığı' kurmak. Sendika idare kurulunca, haksız olarak işten çıkarılmış olduğu kanısına varılmış işçiler için, işlerinin geri verilmesine dek, son aldığı gündeliğin en çok yarısı kadarınca (evli-bekâr) para yardımında bulunmak."(8)

Sendika anatüzüğünde üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarılma konusunda da şu hüküm yer alıyordu:

"Yalnız ahlakça düşük olduklarını, işletmeler idaresine ve bir diğer makamlara ispiyonculuk ettikleri, arkadaşlarını birbirine kattıkları ve topluluğu dağıtmaya sebebiyet verdikleri, ırkçılık veya faşizm akımlarına kapıldıkları belli olanlarla, işçilerin istek davranışlarını sabote edenler, sendikaya üye olamazlar. Bu gibiler, herhangi bir şekilde nasılsa içimize sokulabilmişlerse, gerçek kişilikleri meydana çıkar çıkmaz, örgütten çıkarılırlar."(9)

Yukarıda ele alınan ve oldukça güçlü olan iki parti dışında 1946 yılında kurulan ve sol eğilimli olan diğer partiler şunlardı:

I) Sosyal Adalet Partisi: 26.2.1946 tarihinde kuruldu. Anatüzüğünün 1. maddesinde amacın "demokrasi, sosyalizm, adalet ve devletçilik prensiplerinin birleştirilmesi" olduğu belirtiliyordu.

II) Türk Sosyal Demokrat Partisi: 26 Nisan 1946 tarihinde kuruldu. Amaçları arasında "sendikalar, yardımlaşma dernekleri teşkili" vardı. Önemli bir faaliyeti olmadı.

III) Türkiye Sosyalist İşçi Partisi: 24 Mayıs 1946 tarihinde kuruldu. Bir kaynağa göre 1946, diğer bir kaynağa göre ise 1948 yılında kapandı.

IV) Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi: 17 Haziran 1946 tarihinde kuruldu. Programının 1. ve 2. maddeleri şöyleydi: "İşçi-Çiftçi partisi sınıf partisidir." "Partimiz temsil ettiği sınıfların menfaatlerini koruyacak, işçilerin sermayedarlar tarafından aşırı istismarının önüne geçmeye çalışacaktır."(10)

3. Türkiye İşçiler Derneği ve Benzeri Kuruluşlar: İşçilerin gücünden yararlanmak amacıyla bazı kişilerce çeşitli örgütler oluşturuldu. 9 Temmuz 1946 tarihinde kurulan Türkiye İşçiler Derneği de bunlardandı. İşçi haklarını koruma iddiasının ötesinde, Çalışma Bakanlığı' na yardımcı olacağını, "işverenlerin işçiler hakkındaki şikayetlerini dinleyip bertaraf edeceğini" belirtiyordu.

1946 yılında, CHP, DP, Dünya Sendikalar Federasyonu ve ABD, Türkiye'de işçi hareketini örgütleme ya da yönlendirme çabası içinde değildi. Sanıyorum 1946 Haziran-Aralık döneminin ayırdedici özelliği bu. Ama bu dönemin sona ermesinin belki en önemli nedeni de.

1946 SENDİKACILIĞININ SONA ERİŞİ

Sovyetler Birliği ile ABD, Fransa ve İngiltere arasında II. Dünya Savaşı sırasında başlayan bağlaşıklık 1946 yılında bozulmaya başladı. Churchill 5 Mart 1946'daki Fulton konuşmasında ilk kez "demirperde"den söz etti. Soğuk savaş eğilimleri 1946 sonlarında ise iyice yoğunlaştı.

Diğer taraftan, işçi hareketinin müdahalesiz bir ortamda örgütlenme eğiliminin güçlülüğü ve bu örgütlenmelerde solcuların fiili ve potansiyel öncü rolü hükümeti ürküttü. Bu durum, F.H. Sağmen tarafından 1948 yılında yayınlanan bir makalede şöyle değerlendiriliyor:

"Bu tadilattan faydalanan birçok kimseler, kısa bir zaman içinde memleketin muhtelif bölgelerinde ufak büyük birçok sendikalar kurdular; hatta bazı politika avcıları sendika ve buna benzer isimler altında bazı cemiyetler meydana getirdiler. Bu teşekküllerin hükümetçe zararlı addedilen faaliyetlere girıştikleri ve bazı siyasi cereyanlara alet olmak temayülünü gösterdikleri iddia olundu. Hükümet bunları kapattı ve Büyük Millet Meclisi'ne sevkettiği bir kanun projesini süratle müzakere ederek bugünkü 5018 sayılı ve 20 Şubat 1947 tarihli Sendikalar Kanunu'nu vücuda getirdi."(11)

Hükümetin aldığı ilk önlem, "tehlikeli" eğilimlerin işçi hareketi ile bağ kurmasını önlemeye çalışmaktı. 17 Aralık 1946 günü aşağıda bir bölümü sunulan sıkıyönetim bildirisi ile bu bir ölçüye kadar sağlandı:

"Sıkıyönetim bölgesi içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu altında bulunan komutanlık, hudutu içindeki illerde aşağıdaki tedbirlerin alınmasına lüzum görmüştür:

1) Mahkum komünistler ve müfrit komünist mefkûreli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerindeki tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenleri ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir."

Yukarıda sözü edilen Zonguldak Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası da, yukarıdaki bildiride belirtilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatıldı.

Hükümetin aldığı ikinci önlem ise, bu "başıboşluğa" karşı iktidardaki partinin denetim ve güdümünde sendikaların oluşturulması oldu. Bu sendikalar, bu dönemin parti-devlet yakınlığına bağlı olarak, devlet organları gibi bile düşünülebilir (CHP'nin bu konuda daha önce de ciddi girişimleri olmuştu). CHP'yi bu yola iten diğer bir faktör, 1946 öncesinden farklı nitelikte seçimlerin gündeme gelmesi, ciddi bir rakibin (DP) doğması ve işçilerin küçümsenmeyecek bir oy gücüne sahip bulunmasıydı. Ayrıca uluslararası konjonktür de sendikaların tümüyle kapatılmasını engelliyordu.

(SÜRECEK)

(1) Apak-Aydınelli-Akın, Türkiye'de Devlet Sanayi ve Maadin İşletmeleri, 1952, s. 88 ve 276.
(2) 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile Tatil-i Eşgal Kanunu'nun getirdiği ve Cumhuriyet döneminde de geçerli olması gereken özgürlükler fiilen kullandırılmamıştır.
(3) Karahasan, Ömer, Türkiye Sendikacılık Hareketi İçinde Zonguldak Maden İşçileri ve Sendikası, Z.M. İşçileri Sendikası Yay., 1978, s. 278.
(4) Rasih Nuri İleri, "1946 Sendikacılığı," Vatan Gazetesi, 26 Ocak 1978.
(5) Sülker, Kemal, Türkiye'de Sendikacılık, Sendika Kültürü Serisi No. 1, İstanbul, 1955, s. 51.
(6) Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 607.
(7) R.N. İleri, a.g.m.
(8) Etingü, Turgut, Kömür Havzasında İlk Grev, Koza Yay., 1976, s. 138-139
(9) Etingü, a.g.e., s. 141-142.
(10) Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasi Partiler, İstanbul, 1952.
(11) Saymen, Ferit H., "Türk İşçi Sendikalarının Karakterleri", İçtimai Siyaset Konferansları, Kitap 1, İstanbul, 1948, s. 87.

Kimyasal "Ölüm ve Zehir Tacirleri" Şimdi de Türkiye'ye Geliyorlar

Tufan AYDIN

Geçenlerde "Cumhuriyet" gazetesinin ekonomi sayfasında küçük bir haber vardı: "Dow Chemical Türkiye'de yatırım yapacak." Çok kimseye birşey ifade etmediğini sandığım bu küçük haber, aslında toplumumuz için çok önemliydi. Çünkü Dow Chemical, 1. Dünya Savaşı'nda kullanılan zehirli savaş gazlarının ve ABD'nin Vietnam'da kullandığı kimyasal silahların en büyük üreticisi olan şirketti. ABD savaş uçakları Dow Chemical şirketinin fabrikalarında üretilen "Agent Orange" adı verilen kimyasal silahı Vietnam, Laos ve Kampuçya'ya atmıştı. Bu silah, yüzbinlerce insanın (bölgede bulunan Amerikan askerleri dahil) ölümüne, bölgedeki tüm bitkilerin tahrip olmasına yolaçmıştı. Ve ABD Savunma Bakanlığı bu silahın insan neslini tüketmeye muktedir olduğunu bile bile, bu silahı kullanmayı sürdürmüştü. Bu arada, Dow Chemical'ın Vietnam'da kullanılan bir diğer ürünü, Pentagon'un bu savaştaki "gözde"si napalm bombaları idi. Yerleşim yerlerini, insanları, tüm canlıları yakan bu korkunç silahın tahribatı öyle büyük olmuştu ki, ABD dahil tüm ülkelerde büyük protesto eylemleri başlatıldı. Bunun üzerine Pentagon, Dow Chemical ile yaptığı anlaşmayı iptal etmek zorunda kaldı. Napalm ve diğer kimyasal silah üretimleri durduruldu.

DOW CHEMICAL'IN ÜRETİM YAPISI

1897'de Dow ailesi tarafından kurulan, ABD'nin bu kimya "dev"i 45'i ABD'de olmak üzere 126 yan kuruluş ve fabrikası ile en büyük 500 Amerikan şirketi arasında 1981'de 24., 1982'de 27. sıraya oturdu. Kârının yarısına yakınını elde ettiği ABD dışı yatırımların büyük bölümü, özellikle bugünkü ABD yönetiminin "çok güvendiği" Üçüncü Dünya ülkelerindedir. (Brezilya, Arjantin, Şili, Ekvator, Kolombiya, G. Kore, vb.). Çok çeşitli kimyasal üretim yapısı olan Dow Chemical, endüstriyel ürünler (ambalajlama, ilaç, tarımsal maddeler gibi) ve tüketim maddelerinin yanı sıra, etkili araştırma potansiyeline sahip askeri üretimde de bulunmaktadır: Askeri silahların yapısında kullanılan magnezyum bileşikleri ve kimyasal silahların yapısında kullanılan bazı zehirli maddeler üretimi.

ŞİRKETİN ÇEVRESEL "VUKUAT"LARI

Maksimum kârların elde edilmesinde "tüm yolları" bilen ve uygulamakta olan şirketin, ticari başarısında önemli rolü olan şirket yöneticileri, üretim sırasında halkın ve çevrenin zehirlenmesini pek önemsememektedir. Diğer ABD kimya şirketleri gibi, sürekli olarak çevre koruma yasalarını ihlal etmekle itham edilen Dow Chemical'in üretim artıkları Louisiana'daki yeraltı sularını kirleterek binlerce insanın zehirlenmesine; ürettiği "Levelco" adlı ilaç yaklaşık 25 bin ABD yurttaşının ölmesine; şirket merkezi Michigan'da bir petro-kimya fabrikasında "dioxine" içeren atıkların suya karışması ile sudaki balıkların zehirlenmesine neden olmuştur. Ayrıca, şirketin Texas'taki fabrikalarından birinde yapılan tıbbi araştırmada, sözkonusu fabrikada çalışan işçilerde diğer ABD fabrikalarından iki kat fazla beyin tümörü olduğu saptanmıştır. Tüm bunlar, özellikle de Michigan'daki dioxine ile kirlenme olayı üzerine 1983'de Ulusal Çevre Koruma Kurumu, Dow Chemical hakkında soruşturma açtı. Tüm kanıtlara karşın, şirketin bu kirlenmeden sorumlu olmadığını belirten bir rapor düzenlendi.

Ho Chi Minh kentinin yüz kilometre dışındaki ormanlık alanın, ABD savaş uçaklarınca "Agent Orange" atılmadan önceki (üst) ve sonraki (alt) durumu.

"CUMHURİYET"Çİ TEKELLERE AYRICALIK!

Kanunların üzerinde olduğu inkâr edilemez olan Dow Chemical'in bu gücü nereden gelmektedir? Şirket, diğer en büyük ABD şirketleri gibi, bugün iktidarda bulunan Cumhuriyetçi Parti'nin seçim kampanyasına büyük "yardım"da bulunmuştu. 1980 seçimlerinde Reagan'ın başarısı için çalışan sekiz politik eylem grubu oluşturmuş, seçimden sonra da kongrede yönetimin "ultra-liberal" politikayı desteklemişti. Bunun karşılığı olarak, 1981'de çıkarılan yeni vergi yasası ile, 1981-85 yılları arasında vergiden muaf tutularak hiç vergi ödemeyen 128 ABD şirketi arasına katıldığı gibi, yukarda belirtilen "istenmeyen" soruşturmalardan kolayca "sıyrılma"sını becerebilmiştir.

Öz olarak, açıkça tekellerden yana bir politika izleyen Reagan yönetimi, 1980'den bu yana sözkonusu şirketlerin kârlarına kâr katmasını sağlamak için, devletin ekonomideki düzenleyici işlevini en aza indirmiştir. Dow Chemical için bunun sosyal düzeyde yansıması, işçi hakları konusundaki en basit girişimlerin bile amansız bastırılması ve düşmanlığıdır. Tıbbi gerekçeler gösterilerek, işçilerin siyasi düşüncelerinden ve çalışmalarından dolayı işlerine son verilmesi, Dow Chemical'a

özgü bir durumdur. Ayrıca, toplumda tekellerin politikasını eleştiren kurum ve kişilerle "çok titiz" bir mücadele vermektedir. Hatta, Dow Chemical'in insan hakları ve çevre sorunları konusunda gösterdiği sorumsuz politikayı eleştiren Jane Fonda'ya bir konferans için salon veren Michigan Üniversitesi'ne sürekli yaptığı yardımı kesmiştir.

Reagan yönetime geldikten sonra, Dow Chemical, Vietnam savaşından sonra kamuoyu baskısı ile ara vermek (daha doğrusu ABD'de ara vermek) zorunda kaldığı kimyasal silah üretimine yeniden başlama "izni"ni almıştır. Aslında Vietnam savaşı sonrası ABD'de yasaklanan kimyasal silah üretimini "güvenilir" ülkelere, örneğin Brezilya'ya kaydırmıştı. Ve bu ülkeler tabii ki ülkelerindeki "zararlı muhalefet" birer araştırma nesnesi olarak kullanmışlardır. Reagan'ın gelmesi ile "rüyalar"ı gerçek olan Dow Chemical, ABD'de de kimyasal silah üretiminin serbest bırakılması ile seçimlerde yaptığı yardımların karşılığını fazlasıyla almışlardır. Yeni ABD yönetimi ile birlikte askeri-endüstriyel kompleksin etkinliğinin artması, tüm alanlarda silahlanma yarışının hızlanmasının temel nedenidir. Bugün, ABD yönetimi, Dow Chemical dahil tüm silah tekelleri ile ortak araştırma ve üretim projelerinin geliştirilmesinde önemli adımlar atmıştır. Bu tekellere birçok kitle kıyım silahının "ısmarlanması"ndan, kimyasal silahlar alanında Dow Chemical de "kendi payına" düşeni fazlasıyla almıştır. "Ismarlanan" bu silahların ilk denemeleri ise, Pentagon tarafından Namibia, El Salvador gibi "sevimsiz muhalif grupları" olan ülkelerde yapılmıştır.

Tüm bunlara karşın, Vietnam savaşında olduğu gibi, bu kimyasal "ölüm tacirleri"ni de durdurmak ve geriletmek mümkündür. Günümüzde, dünya halklarını milyonlarca kez yok etmek için yeterli miktarda silah stoklanmışken, yeni ve çok daha tahrip edici kimyasal silahları geliştiren veya deneyen tekelleri durdurmak için, olabilecek en büyük muhalefeti örgütlemek hayati bir zorunluluktur. Öyle ise, tüm dünyada elini kana bulamış, bu "ölüm ve zehir tacirleri"nin Türkiye'de yatırım yapmasının halkımıza hiçbir yararı yoktur. Kimlere yararı "meçhul" bu tekelin ülkemize girmesine kesinlikle karşı durulmalıdır. ●

24. sayfadan sürüyor

ilk büyük kitlesel siyah gösterinin yapılması ırkçılarda panik yarattı ve gösteri polisçe katliama dönüştürüldü. 1963'de ırk ayrımcılığına karşı çıkan büyük cezalar getiren yasa kabul edildi. 1964'de ANC kapatıldı. Nelson Mandela, Walter Sisulu ve diğer liderleri tutuklanarak hapis cezasına çarptırıldılar.

Yasal muhalefetin bu denli kısıtlanması, muhalefetin giderek silahlı biçime dönüşmesine ve sertleşmesine yolaçtı. *Umkhonto ve Sizve (Ulusun Mızrağı)* adlı gerilla örgütü kuruldu. ANC'nin yeraltına inmesiyle azalan yasal muhalefet olanağıysa ancak 1983'ün 20 Ağustos'unda kurulan Birleşik Demokratik Cephe (UDF) ile mümkün oldu. İki yıllık bir geçmişi olmasına karşın özellikle, geçen yıl yapılan seçimlerdeki başarısıyla kitlesel bir güce ulaşan UDF, bugün ülkenin en büyük yasal muhalefeti durumunda.

UDF'nin siyahların yanısıra, melezler ve Hintliler arasında saygınlığının artması ve geçen yıl gündeme getirilen reformların başarısızlığa uğramasında büyük etkisi olması, yöneticilerinin tutuklanarak "terörcülük ve ihanet" gibi gerekçelerle cezalandırılmalarına neden oldu. Ancak köprülerin altından çok sular geçmiş ve UDF, halkın önemli bölümünün desteğini kazanmıştı. Yönetim, UDF yöneticilerine verdiği cezaları uygulayamıyordu.

Bu arada, ülkemizde pek bilinmeyen bir muhalefet hareketi daha var: *İslami Hareket.* Özellikle Malezyalı ve Hint kökenliler arasında yaygın olan bu hareket melezlerin sınıfsal farklılıklarını siyahlara göre daha derin olması nedeniyle, henüz bütünlük kazanmamış durumda. Ancak apartheid ideolojisinin dinsel motiflerininçok baskın olması Müslümanları birleştirici bir etken oluyor. İmam Abdullah Harun ve Ahmet Timol gibi önderlerini kaybetmesine karşın, onların başlattıkları *Kıble Hareketi* ve *Genç Müslümanlar Hareketi*, bugün ırk ayrımcılığına karşı savaşı veren güçler arasında yer alıyor.

Muhalefetin savaşım yöntemleriyse çok çeşitli. Özellikle *Unkhonto ve Sizve* gerillalarının başını çektiği silahlı mücadele, önemli boyutlara ulaşmış durumda. Bu yıl elli büyük operasyonu gerçekleştiren gerilla grubu, hedeflerini daha çok Güney Afrika ekonomisinin can damarlarına yöneltiyorlar. Örneğin 24 Haziran'da sekiz ayrı yerde patlama oldu, bunlardan ikisi elektrik santraline ve bir petrol deposuna karşı gerçekleştirilmişti.

Öğrencilerin boykotları, işçilerin grevleri (her ne kadar 25 Ağustos madenciler grevi istenilen başarıya ulaşamadıysa da) Botha rejimini sıkıştırıyor.

Siyah öfke yalnızca beyazlara karşı değil, aynı zamanda işbirlikçi muhbirlere de karşı. Geçen eylülden bu yana 360 siyah polis ve 240 belediye meclisi üyesi bu nedenle saldırıya uğradılar.

SONUN BAŞLANGICI MI?

Tüm bu iç gelişmeler ve uluslararası baskılar, Botha'nın apartheidin özüne ulaşmayan birtakım ödünler vermesine yolaçtı. Artık otobüslerden "beyazlar için" tabelası kaldırılıyor. Zorunlu iskan yasası hafifletiliyor. Ayrı ırkların birbirleriyle evlenmesine izin veriliyor. Ama bir ANC liderinin de dediği gibi, "artık yalnızca siyahlar beyazlarla aynı otobüse binmek için mücadele vermiyorlar..."

Apartheid iflas etmiştir. Geriye dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Buna karşın, bunca direnmesinin nedeni, ABD ve İngiliz desteğidir. ABD, Güney Afrika'yla ne olduğu belirsiz 'yapıcı ilişkiler' politikasını sürdürmeye kararlıdır. Aslında bu politikanın anlamı, Carter döneminde konulan ambargonun Reagan'ca kaldırılmasıyla apaçık ortaya çıkmıştır. 14 milyar dolardan fazla yatırım yapılan, 3,8 milyar dolarlık ticari ilişki kurulan bir "komünizme karşı kale", yalnızca insan hakları yok ediliyor diye neden terk edilsin. Buna karşın siyah halk etkilenmesin diye ekonomik yaptırımlara karşı çıkan Reagan yönetimi, gelişen baskılar sonucu göstermelik bir yaptırıma karar vermiştir. Ancak kararlaştırılan yaptırımların Güney Afrika'yı sıkıştırması sözkonusu değil. İngiltere'yse neredeyse tüm Muhafazakar Parti yöneticilerinin Güney Afrika'da yatırım ortaklıkları olması nedeniyle iyice sessiz. Bu kadar dış desteğe karşın Güney Afrika ekonomisi giderek tahrip oluyor. Ülkenin güvenilirliğini yitirmesi, özellikle banka ve borsa sistemini felce uğrattı. Yabancı bankalar kısa vadede borçları ertelemiyorlar. Sermaye sürekli ülke dışına kaçıyor. Güney Afrika parası Rand, yüzde ellilere varan değer kaybına uğruyor, dış ödemeler dengesi bozuluyor. Bu durumu en iyi değerlendiren yine Güney Afrikalı işadamları oldu. Yarın, öbür gün bir "Zimbabwe" olması olası bu ülkede, çıkarlarını sağlama almanın, en iyi yolunun siyah muhalefetin liderleriyle görüşmek olduğunu anladılar. Ve geriye doğru saymaya başladı. "Pick" Botha köşeye sıkışmış görünüyor. Bu bize yeni bir Zimbabwe'nin (beyaz azınlık tarafından yönetilirken adı Rodezya'ydı) doğuşunu müjdeliyor : Azania... ●

Afrika'nın Güney Ucunda

Azanıa'ya Doğru Giden Yol

21 Temmuz Pazar sabahı, Güney Afrika halkı şaşırtıcı bir haberle uyandı: Hükümet 36 bölgede olağanüstü hal ilan etmişti. Bir yıldır süren ve sürekli büyüyen gösterileri durdurabilmek için ilan edilen olağanüstü hal, polise sınırsız yetkiler veriyordu. Sınırsız yetkileriyle birlikte polis ve askeri birlikler salı gecesinden başlayarak kitlesel tutuklamalara giriştiler. "Kuşkulu" ya da "sakıncalı" bulunanların tutuklanması biçiminde yürütülen operasyon sonucu 1400 kişi bir hafta içinde hapishanelere dolduruldu. Tutuklananlar için "vatana ihanet" ve "terörcülük" suçlarından en az 10 yıl istemiyle davalar açıldı. Ancak tutuklama operasyonunun "huzuru" getirmesi bir yana, karşı gösterileri daha da artırması sonucu polis ve askerlerin yöntemi katliama dönüştü. Olağanüstü hal ilanından bu yana yaklaşık 160 ölü resmi tutanaklara geçti. Yaralı ve tutuklu sayısı da, 700'ü 8-10 yaşlarında olmak üzere binlere ulaştı.

APARTHEİD'İN KÖKLERİ

Bu olaylar neden bu kadar yoğunlaştı, ırkçı yönetim halka baskıda neden inat ediyor, ırk ayrımı sisteminden neden vazgeçilmiyor?

Apartheid sisteminin kökleri 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Hollandalı sömürgecilerin torunları (Boerler) ve İngiliz emperyalistlerinin ortak çıkarlarını yansıtan ve "bilimsel" olarak beyaz ırkın üstünlüğü teorisi temeline dayanan sistemin amacı, siyah ırk üzerinde (çoğunluğu oluşturan) ekonomik ve politik üstünlüğün yerleştirilmesidir. 1948'de *Ulusal Parti*'nin iktidara gelmesiyle somutlaşan apartheid, Colvinist din öğeleriyle bezenmiş, faşist üstün ırk teorileri çerçevesinde ucuz emek ve yüksek kâr peşinde olan yerli ve yabancı sermaye sahiplerinin ve büyük toprak sahiplerinin ırkçı yönetimlerinin merkezidir. Toprağın yüzde 87'sini ve ulusal gelirin yüzde 80'ini elinde bulunduran beyazların, "kanlarının saflığını" korumak için apartheidin "ebedileşmesi" yolundaki dirençlerini anlamak kolaylaşmaktadır. Buna bölgedeki ABD, İngiltere ve İsrail başta olmak üzere emperyalist ülkelerin ekonomik ve askeri çıkarlarının büyüklüğü de eklenirse, apartheid'in neden bu kadar ısrarla savunulduğuortaya çıkar.

MUHALEFETİN ÖNLENEMEYEN YÜKSELİŞİ

Peki, bu olgulara ve dayatmalara karşı muhalefet ne yapıyor, ne durumda?

Güney Afrika'da, muhalefet, yüzyılın başından beri sürmektedir. İlk muhalefet örgütleri olarak 1909' da *GA İşçi Partisi* ve ondan ayrılan bir grubun 1915'de kurduğu *Uluslararası Sosyalist Derneği* görülür. Daha sonra, halen çalışmalarını sürdüren muhalefetin en önemli örgütü *GA Komünist Partisi* var. 1921' de kurulan ve Komünterne üye olan bu örgüt, Güney Afrika'daki baskı ortamı nedeniyle kitleselleşememesine karşın, giderek artan bir etkinliğe ulaşmış ve siyahlarla beyazları bir araya getiren ilk yapı olmuştur (İlk parti sekreteri beyaz, William Henry Andrews, bir Zulu merkez komite üyesi Albert Nzule). 1920'lerde siyahlarla beyazların grevlerde ve gösterilerde giderek yakınlaşması, yönetimin huzurunu kaçırmaya başladı. Siyah işçilerin kalifiye işlerde çalışmamaları, siyahlarla beyazların aynı sendikaya üye olmamaları gibi önlemlerin alınması 1922'den sonra beyaz işçilerin muhalefet içinde önemli bir varlık gösterememesinin nedeni oldu. 1929 bunalımıyla iyiden hareketlenen muhalefet siyasi gericiliğin yoğunlaşmasıyla büyük darbeler yedi (1930'daki Dingaan Günü Katliamı, Zulu lideri J. Nkosi'nin öldürülmesi vb). İkinci Dünya Savaşı sonrası görece demokratik bir ortam bulan muhalefet için bu durum çok uzun sürmedi. 1948'de Ulusal Partinin iktidara gelmesiyle başbakan Molon'un apartheid politikasını izleyeceğini açıklaması, muhale-

Mandela mücadeleyi yönetmeyi zindandan da sürdürüyor.

fet için yeni birtakım gelişmelerin başlaması oldu. O zamana kadar yarı ayrı saflarda mücadele veren örgütlerde cephe düşüncesi oluşmaya başladı ve faşizme karşı birtakım örgütlerin biraraya gelme yollarını aramaya başlandı. Bunun üzerine yeni yönetim 1950'de "komünizmi ezme yasası"nı çıkardı. Arkasından GAKP'yi kapattı. GAKP'nin yasa dışı ilan edilmesi, yasal düzlemde yönetim karşısına iki örgüt çıkardı: *Afrika Ulusal Kongresi (ANC)* ve *Güney Afrika Hintli Kongresi.* Irk ayrımına karşı savaşım veren örgütlerden dördü 1955'de Kongre hareketini oluşturdu. Demokratik bir program kabul edildi. Bu ulusal partinin sertleşmesine yolaçtı. 1956' da aralarında Güney Afrika muhalefetinin önde gelen isimleri Alex La Guma, Joe Matthews ve Joe Slovo'nun da bulunduğu 156 kişi tutuklandı. 1960'da Sharpville'de

23. sayfada sürüyor